

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българин

БРОЙ 2 | 2020

ЦЕНА – 30 кč

Изобретателят Александър Лазаров

Златна Костова: Да пребъдем чрез духовността

Професор Борис Йоцов

Бургас на изкуствата

България и кризата с коронавируса

Конкурс за млади преводачи и есеисти

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Лятото тази година е по-различно – празни и полупразни са плажовете по Българското Черноморие, но за това пък баровете, ресторантите и чалготеките са пълни с хора... Дълги са колоните от заминаващи за гръцкото море българи, което предизвиква километрични задръствания на границата с Гърция. Разхлабването на мерките в България всъщност доведе до пълно разпускане и разпасване. Трите Д – дисциплина, дистанция и дезинфекция, са забравени, погазени и дори отречени от някои граждани.

Заедно с епидемията навсякъде по света върлуват с нова сила различни конспирационни теории – според някои коронавируςът е изкуствено създаден, за да ни чипират, да ни следят и за да бъде срина икономиката. Според други коронавируςът е заговор на фармацевтичните гиганти, както и на световните банки, за да припечелят на наш гръб. Според трети 5G мрежата е в основата на пандемията. В някои от конспирационните теории е намесен и Бил Гейтс. Гейтс бил предизвикал пандемията, за да може да контролира и управлява целия свят, да забогатява от ваксини и медикаменти, и да ни чипира. Самият той обаче още през 2015 г. предупреждава за опасността от силно заразен вирус, който може да погуби милиони хора, и предлага да се създаде специална епидеми-

ологична система.

Теориите са от абсурдни по-абсурдни и се разпространяват по земното кълбо със скоростта на Интернет. В България и отчасти в Чехия също имат добра почва за виреене. Може да ги чуete и от добре образовани хора, които така реагират на страха и фрустрацията и донякъде оправдават своята недисциплинираност и безотговорност.

Според представително проучване на агенция „Тренд“, направено в началото на юни, 22% от българите смятат, че чрез ваксината за COVID-19, която все още не е създадена, хората ще бъдат чипирани. Други 21% вярват, че зад пандемията стои Бил Гейтс – той с помощта на чипове иска да контролира целия свят. А 23% са убедени, че всъщност коронавируςът „не съществува“ и че е „световна измама“. България в началото се справяше много добре с коронавирусната криза. Но както пише Даниела Горчева в статията си за COVID-19 в настоящия брой, *„сега след разпускането на мерките, по стар нашия обичай може да се издавим юнашката на края на Дунава“*. Още в началото на епидемията в Чешкия институт по информатика, роботика и кибернетика беше създадена защитна полумаска с най-висока степен на охрана, която помага на здравните работници на първа линия. В основата на това изобретение стои младият инженер с български корени Александър

Снимка: Мария Захариева

Лазаров. Неслучайно той е лицето на списанието.

И тази година отбелязваме празника на българската духовност с хора на словото и перото. Разговаряме с преводачката и журналистката Златна Костова, за осма поредна година публикуваме наградените творби от конкурса за превод и есе на Карловия университет, разглеждаме Бургас като град на изкуствата, спомняме си за слависта проф. Борис Йоцов, докторант на Карловия университет, посещаваме едно духовно място в Черноморец, срещаме се с будните и талантливите ученици от БНУ „Възраждане“. Скъпи читатели, не се присъединявайте към колективната фрустрация и не се поддавайте на внушения, че коронавируςът е едно обикновено грипче, от което ще измрат само „сухите съчки“. Пазете се и се зареждайте с хубави емоции, слънчева енергия и светли мисли!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 5

Краят на учебната година в БНУ „Възраждане“ / Денят на българската просвета и култура в БКИ

Интересно 6 - 11

Как (не) станах шофьор / Тракийско светилище в Бургас / Розата – сърцето на България

Култура и традиции 12 - 17

Златна Костова: Без култура е невъзможно да опазим душите си / Дванадесети фестивал на българското кино в Чехия / Бургас на изкуствата

Накратко 18

Слънчева храна 19

Актуално 20 - 27

Александър Лазаров – „героят на нашето време“ / България показва, че има качествени хора

Българо-чешки връзки 28 - 33

Конкурс за млади преводачи и есеисти / Й. Йовков – „Последна радост“ / Poslední radost / Бялата лястовица / Успешно представяне на български студенти в конкурс по превод

Годишнини 34 - 35

75 години от трагичната смърт на професор Борис Йоцов (1894–1945)

Пътешествия и разходки 36 - 37

Огънят и морето каляват вярата в Черноморец

Краят на една по-различна учебна година

На 21 юни сградата на Дома на националните общности в Прага, където се провеждат занятията на Българското неделно училище „Възраждане“, отново се изпълни с детски смях. След повече от три месеца, през които провеждахме обучението на нашите ученици дистанционно, най-сетне отново се събрахме заедно – деца, родители и учители.

Деца от предучилищната група се радваха, че са заедно

Заради ограниченията по време на карантината всеки клас имаше свое отделно тържество, на което бяха раздадени удостоверенията. Най-развълнувани бяха, разбира се, първокласниците, които ни представиха буквите на българската азбука, отговориха на гатанките и задачите, поставени от класния им ръководител Полина Бездекова, и накрая с гордост заявиха: „Ние вече сме грамотни!“. Пред изпитания бяха поставени и по-големите ученици. Преди да получат своите удостоверения, второкласниците трябваше

да рецитират наизуст стихотворението „Родна реч“ от Ран Босилек и да отговарят на въпроси от граматическо естество, скрити в кошничката с предизвикателства. Но въпреки трудната задача всички ученици се справиха отлично. Третокласниците, разделени на два отбора, също преодоляваха различни изпитания под формата на езикови игри, за да преминат успешно в четвърти клас. Те изтеглиха и своите ваканционни късметчета, с които им пожелахме много нови приятели, забавни приключения и радостни

слънчеви дни. Своите удостоверения получиха и по-големите ученици, които също са с една година по-знаещи и можещи. Много от родителите изразиха своята благодарност за проведено то електронно обучение, неговата редовност и достъпност. Споделиха също, че самите те са успели да си припомнят много позабравени неща за родния български език. Ние, преподавателите от БНУ „Възраждане“, от своя страна благодарим на родителите за отговорността, постоянството и всеотдайността, с които ни помагаша, за да протече онлайн обучението и обратната връзка с учениците по най-добрия възможен начин.

Мили родители, без вас нямаше да се справим! На учениците благодарим, че въпреки трудния за всички ни период запазили любознателността си и продължили с любов и търпение да усвояват родния си език. На всички вас желаем хубаво и безгрижно лято! Ще ви очакваме с радост и нетърпение през септември, когато заедно и още по-сплотени ще открием новата учебна година.

Весела ваканция!

Д-р Десислава Вилимовска

Ние вече сме грамотни!

Всички ученици се справиха отлично

Денят на българската просвета и култура в БКИ

На 24 май сутринта в галерията на Българския културен институт в Прага бе открита изложбата „Буквите на България – азбука на Европа“ – проект на Международното триенале на сценичния плакат. Тя представя плакатите на 30 художници от 20 държави, които пресъздават буквите на българската азбука. Макар и с маски, присъстващите запяха Химна на светите братя Кирил и Методий в съпровод на Танита Янкова. Директорката на БКИ Галина Тодорова поздрави гостите с празника на духовността. Тя обяви, че по случай 24 май ще бъдат наградени студенти и ученици, участвали в конкурса за превод и есе на Карловия универси-

Посланик Първанов връчва наградите на младите преводачи

Проф. д.ф.н. Хана Гладкова – титulary на специалността Българистика към Катедрата по южнославянски езици на Карловия университет

тет. Галина Тодорова даде думата на посланик Й. Първанов, който поздрави организаторите и участниците в конкурса и откри изложбата „Буквите на България – азбука на Европа“. „Тази уникална изложба е създадена по повод присъединяването на България към Европейския съюз“, каза посланик Първанов, като подчерта ролята на БКИ за представянето ѝ в различни чешки градове в продължение на пет години. Той отбеляза, че осмото поредно издание на конкурса за есе и превод на Карловия университет е посветено на 140-та годишнина от рождението на Йордан Йовков. Едно от най-въздействащите произведения на Йовков – „По жицата“, е актуално в днешния контекст. С вяра и надежда можем да се справим с всички предизвикателства, да бъдем по-единни и по-силни.

Проф. д.ф.н. Хана Гладкова – титulary на специалността Българистика към Катедрата по южнославянски езици на Карловия университет, сподели, че години наред се старее да съдейства за укрепване на връзките между българския и чешкия народ. „В настоящата непредвидена и неочаквана ситуация си даваме сметка колко е важно да създаваме нещо, което ще ни надскочи, ще пребъде и ще остане след нас“, каза проф. Гладкова. Тя благодари на Гинка Бакърджиева, която е в основата на създаването на конкурса за превод и есе, като подчерта, че преводът е много важен, „преводът всъщност отваря врати“. Гинка Бакърджиева честити празника на всички творци и просветители. „Настоящият празник сякаш попритихна, но натежал от емоции, е като че ли по-съкровен и по-дълбок като преживяване“. Тя поздрави всички участници и обяви, че журито в състав д-р Гинка Бакърджиева – лектор по български език, КЮБИ; ПУ „Паисий Хилендарски“, катедра „Славистика“; д-р Марцел Черни – литературовед, КЮБИ; Славянски институт ЧАН; д-р Якуб Микулецки – литературовед, Славянски институт ЧАН; Светла Болчева – преподавател по БЕЛ в БСУ „Д-р П. Берон“; Ели Мандажиева – БКИ, е присъдило следните награди за превод от български на чешки език на откъс от разказа „Последна радост“ на Й. Йовков:

- 1 място – Яна Георгиева, докторант към КЮБИ, магистър по специ-

алностите „Българска филология“ и „Транслатология – френски език“ към Философския факултет на Карловия университет.

- 2 място – Юлие Сършньова, изучава български език в курс за напреднали към КЮБИ, студентка в магистърската програма „Чешки език и френски език“ (1. курс) към Педагогическия факултет на КУ.

- 3 място – Йоханка Маркова, изучава български език в курс за напреднали към КЮБИ, студентка в специалност „Хуманитарно образование“ (2. курс) към Факултета за хуманитарни науки на Карловия университет.

Поощрителни награди и грамоти:

- Анна Бажантова, изучава БЕ в курс за напреднали към КЮБИ, студентка в специалност „Английски език – педагогически профил“ (3. курс) към Педагогическия факултет на Карловия университет.

- Марие Стоянова, бакалавър в профил „Българистика“ към КЮБИ (2013); магистър по специалността „Политология и съвременна история“, ФФ на КУ (2015).

Награда за есе на тема „По жицата“ получава ученичката от 11. клас от БСУ „Д-р П. Берон“ Пламена Петрова. Посланик Йордан Първанов раздаде наградите и поздрави участниците в конкурса.

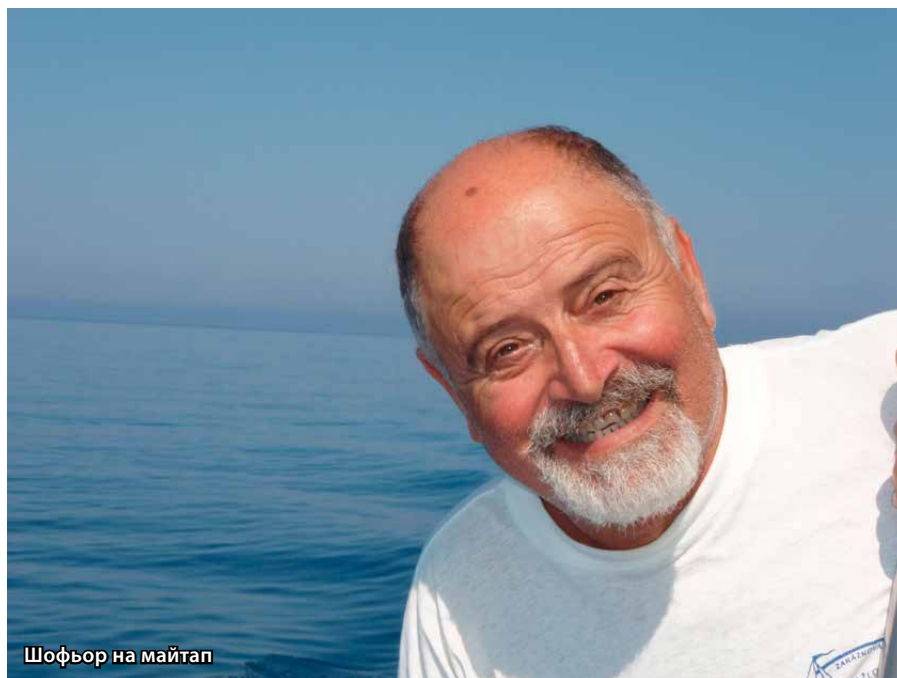
На финала прозвучаха две български народни песни в изпълнение на Танита Янкова.

Мария Захариева

Снимки: Мария Захариева

(Класираните се на първо място творби публикуваме на стр. 28 – 33, бел.ред.)

Как (не) станах шофьор

Шофьор на майтап

За да си добър шофьор, като за всяко едно умение, е нужен талант. В случая, както казвам, да имаш бензин в задника, като седнеш зад волана, да се слееш с автомобила. Познавам такива хора, и мъже, и жени. Аз, уви, нямам този талант! Така или иначе обаче имам шофьорска книжка и мога да се придвижам от точка А до точка Б. Как обаче е отделен въпрос! Като всеки млад мъж, и аз в далечната си младост мечтаех за кола, конкретно даже за шкодичка!, та да се придвижвам с нея от Пловдив до Поморие или до Шипка, където имаме наследствена къща. Но навремето бе цяло събитие и подвиг да се вредиш за шофьорски курс, а да си купиш кола – правиш вноска и чакаш с години. Аз, естествено, нямах ни шанс, ни пари за това удоволствие. Добре, че дойде т.нар. демокрация, та изкарах шофьорския курс, а междувременно щерката замина за Германия, да си вади насъщния като бейби ситър, та пестеше и ми купи кола. Но нека почнем от начало.

Шофьорски курс като на майтап

Изкарах шофьорския курс като на майтап и с много майтап и за шокиращо учудване на всички близки си взех изпита от първия път. Естествено, с преживявания повече от ко-

мични. При първото мое сядане зад волана на полигона, то се знае, бях повече от уплашен и правех резки и смешни движения с ръцете. Нахаканият ми инструктор ми вика: „Кво си ги размахал тия ръце като Мая Плисецкая, бе!“ като си е мислил, че ще ме притесни. Отворих си аз поморийската уста и му казвам: „О, ти знаеш коя е Мая Плисецкая? Браво бе, да не би да си я гледал в Большой театър? Тогава трябва да знаеш, че тя пасти да яде пред моята грация!“

Оня като се ококори, не знае как да продължи. Затова пък аз продължих: „И не ми се прави на отворко, ами гледай да ме научиш, аз съм си платил и това очаквам от теб, ясно ли ти е?“ Нашият пак се опитваше нещо да ме занася, но бях спечелил симпатиите му и само чакаше какво ще изтърся. Оказа се после, научих го на банкета за поливане на книжките, хлапетата си признаха, че си сменяли часовете за кормуване срещу пет лева, за да карат с мен и да се забавляват. Приех го като комплимент, ама им викам: „Абе, много евтино сте оценили моето шоу за един пишман шофьор!“ А инструкторът се чудеше с какво да ме провокира, та да се забавлява с моите коментари от рода: „Млъкни и гледай напред, че удрям спирачките и те зарязвам посред улицата!“ или „Млъкни, че ще те накарам да ми обясниш разликата между просто и сложно изречение и загиваш!“, или „Не ми досаждай, нали съм ти казал, че аз съм кандидат за книжка с право да карам само направо, без завои и на каквато си искам скорост!“ Случваше се да ми кресне: „Ти няма ли най-после да смениш скоростта?“, а аз: „Кой кара, аз или ти? Ще си карам на каквато си искам скорост, ясно ли ти е?“ Човекът бе добряк, разбираше си от работата и като

Мога да се придвижам от точка А до точка Б

дойде време за изпита по кормуване, трепереше от вълнение дали ще успее да си го взема. За мой късмет, този ден в Пловдив имаше някакво мероприятие и улиците бяха безлюдни, така че се справих из града без проблеми, не се налагаше да изпреварвам. Дойде ред на паркирането в гараж, на заден. А задният не бе за мен. Не ме биваше и туй то! Обръщам се, гледам в огледало и все бъркам ляво и дясно, а бе трагедия. Обаче вкарах ладата в гаража. Е, доста накриво, та изпитващите нещо казаха по този повод, а аз: „В гаража ли е колата? В гаража е. Ама била накриво? Че кому пречи? Гаражът си е мой, както искам, така ще си я прибирам!“

С „Талбот“ в Кечкемет

Както и да е, взех книжка аз, дойде ред на колата. Заминахме с приятели с тяхната кола за Есен, където работеше дъщеря ни, купихме кола, за която аз знаех само, че е голяма, черна и красива. Изборът беше на нашия приятел Добрин, колата беше „Талбот“, аз я прекръстих на „Телбот“, за капак и някакъв специален спортен модел. Добър избор според всички околни: братовчедка ми, омъжена там, съпруга ѝ, бъдещия ми зет и немската му рода. Прекрасно! Ама тая красавица трябва да стигне до България и трябва да я карам аз! На паркинга на един супермаркет Добри ми припомни основните правила и в уречения ден и час потеглихме. Ония, дето ни махаха за раздяла, после всички хукнали до един да пият успокоителни. Добре го бяхме измислили, защото и Добрин си купи нова кола, та той с нея води, после съм аз, сам, за да няма и други жертви при нещо си, отзад жените ни. Вечерта, без преживявания, стигнахме до Братислава, спряхме на паркинг да преспим. Ама мен съм не ме хваща от напрежение, признавам, и страх! Тръгваме сутринта, аз не съм спал и това пролича в Унгария, май в Кечкемет. На един светофар някакви хлапета взеха да ми мият прозорците, реших да им дам някоя марка, а светва зелено. Потеглям на завой и... пускам кормилото!, за да търся дребни в портфейла си! За миг се усещам, че съм на някакъв тротоар и а, да се блъсна в една къща, завъртам рязко

С моторетката в Гърция

волана, но не натискам спирачка, а газта и политам през цялото платно, преминавам с подскоци градинката между двете платна, минавам и второто платно, следва тротоар и навлизам в парк с брезички! Тук се сещам как са ме учили, че в такива случаи трябва да се натискат леко спирачките, правя го, като виртуоз лавирам между брезичките и спирам на педя пред някакъв дувар. Към мен уплашен тича Добрин, жените и двете почти припаднали в задната кола, а аз му викам: „Само не ми се карай, не знам как го направих!“ Продължихме пътя си, по живо по здраво се прибрахме в Пловдив и едва след няколко дни аз осъзнах какво съм преживял и какво е могло да се случи. Господи, можех да се блъсна в кола насреща, да убия хора на тротоара, ужас! И психисах!

От точка А до точка Б

Както и да е, дойдох на себе си, лека-полека взех да ходя на работа с кола, до Медицинската академия, оттам и до Университета, щото имах часове по чешки. Влизам в двора на Държавна болница, правя неуспешен опит да паркирам, гръцките ми студенти и други зяпат и се забавляват, но аз не падам духом. Оставям колата някак на сиктирме, излизам и викам: „Я не ми се смейте, ами да видим кой ще дойде да ми я паркира, а?“ Чуват се викове „Аз, кирие, аз“ и след малко колата ми е прекрасно паркирана пред входа на сградата, където водехме уроците си по български за

гърчетата. Да, не ме биваше, но пък използвах несръчността си за педагогически метод и да успокоя един от моите студенти, който искаше да се връща в Гърция, защото му беше много трудно с българския. Докато другите вече разговаряха с лекота, той страдеше, та и чак заекваше. Реших да го кача веднъж на колата си и да го откарам до квартирата му. По пътя минах малко по един тротоар, ожулих си колата в едно дърво, на един светофар ми изгасна двигателят и отнесох много псувни, но така или иначе стигнах до целта. Момчето едва не умря от страх, смени всички възможни цветове на лицето си и с истинска радост изскочи от колата, като пристигнахме. А аз: „Видя ли? Не съм добър шофьор, но стигнах ли от точка А до точка Б? Стигнах. И ти няма лесно да научиш български, но като се стараеш, ще стигнеш до изпита и ще си го вземеш!“

Не исках и да помисля за кола

Е, понаучих се, на няколко пъти събирах очите на поморийци, на няколко пъти минавах дори и прохода Шипка до Габрово, разкарвах майка си по лекари и болници из Пловдив, защото така се наложи, но винаги с ужасно напрежение. След час кормуване бях пълен парцал. Беше ми ясно, че не ставам за шофьор. Не се и натисках. Затова и като заминахме за Прага, оставих „Талбота“ на Добрин, той го избра, той да си троши главата. Оставям настрана пробуждането сутрин и колата на тухли, без колела,

Само веднъж паднах на един завой

ограбването ѝ от тарикати автосервизчици и прочее, а бе, отървах се, не исках и да помисля за кола. Да, ама ми се наложи. След години, вече като чешки емигрант на работа в Гърция, разбрах, че страданията ми да се сдобия с книжка и да се понауча да карам не са били напразни. Когато работех на Корфу като представител на различни чешки туристически фирми, започнах да карам... моторетка! Е, почти велосипед, само 50 кубика. Книжката ми бе добре дошла! Пак се придвижвах, но няма напрежение да включваш ум, очи, ръце, крака – само въртиш ръчките отпред и толкоз! Като нещо не ти отърва, спираш и стъпваш на земята! Разкош! На всичко отгоре отпред ти появява ветрец, а отзад, впила се в кръста ми – жена ми Татяна! Чувствахме се превъзходно! Обикаляхме близките села, където имах туристи, че и по другите, ни веднъж не направих никаква беля!

Е, за десет-дванайсет години паднах само веднъж на един завой, защото бе валяло и бе хлъзгаво.

Моето червено ферари

Моторетката ми вършеше чудесна работа, но в късна пролет и ранна есен на Корфу много вали и ми трябваше кола. Пък и за престиж на фирмата. Гръцките ни партньори за символична цена ни предложиха едно очукано фиатче, което безотказно палеше и ми вършеше прекрасна работа. Кръстих го „моето червено ферари“. И с него имах емоции, защото шофирането по Корфу е само за изключителни професионалисти. Шосетата са много тесни, безброй завойи, а и за каймак – осеяни с дупки. Като ми се изтъпанчи някой отпред, трябва да дам назад до място, където можем да се разминем. А аз не съм създаден да давам назад, аз знам само напред! Спирам, слизам и викам на въпросния грък: „Ако искаш да се разминем, сядай и давай назад! На мен ми е забранено от лекарите!“

За моите шофьорски подвизи знаеха всички местни и се заливаха от смях, но на мен това ми носеше не подигравки, а симпатии. По-сложно беше с чешките ни туристи. Налагаше се понякога да превозвам по четири-ма от едно село до пристанището на друго село. Правех го често, но веднъж, вече ще паркирам пред хотела, където ще слизат четирима щастливци, че са били на кораб с мен, уж да спра, пък пак натискам газта, макар и за малко, усещам се и бързо натискам правилния педал, но туристите пребледняват, слизат и ме правят на пет стотинки! Майната им!

Весело беше, когато с Татяна отиваме с колата до селище на десетина километра от наше село на покупки, щото само там има супермаркет и прилични цени. Задължително чакам да е след 14 часа, защото местните вече спят и по пътя няма коли. Но за беда, трябва да се мине през едно село, което е на висок баир и с много остри и стръмни завойи. На отиване няма проблеми, ами на връщане? Завоят остър, няма видимост, влизам в насрещното движение. Но нали съм си практичен византиец, пращам Татяна на завоя, да гледа и да спре този, който в момента ще ми се изпречи насреща. За щастие, ни веднъж не ѝ се наложи да спира някого! Смешка имаше и с шефа на фирмата, който бе по-зле и от мен с моторните превозни средства, на няколко пъти падаше от моторетката ми. Та, като се снабдихме с кола и той е дошъл по нещо свое си, без да ме притеснява, вика: „Е, сега ще ме закараш с нашата кола до летището.“ Аз: „Моля? Искаш и двамата да приключим сезона в местната болница ли? Искаш да стигнеш до летището ли? Че що аз да те карам, имаме толкова хазаи, дете ще се сбият кой да те закара.“ Ей тъй се забавлявах с коли и мотори. Е, случвало се е да вземам, като сме на почивка с жена ми Татяна на някой остров, я моторетка, я кола, но това не ме е притеснявало, защото шосето широко, карам си на каквато си искам скорост и винаги успешно стигам от точка А до точка Б. А нали това е предназначението на моторното превозно средство?

Та така...

Васил Самоковлиев

В Гърция се чувствах превъзходно

В Бургас е открито тракийско ямно светилище

Култовото тракийско ямно светилище от 5.-4. век преди Христа, открито в началото на юни в Бургас, става достояние за археолозите след сигнал на кореспондента на БТА в Бургас Галя Тенева. Тя видяла старинни предмети в района на строителен обект и своевременно подаде сигнал в Областната дирекция на МВР, като посочила и точното място на находката.

Археологическият обект се намира в комплекса „Изгрев“ до блок 190, недалеч от църквата „Свети Атанасий“. Мястото, където са открити уникалните находки, е закупено от частна строителна фирма. Инвеститорът е имал намерение там да строи многофамилна жилищна сграда.

„Минавах покрай строителния обект и видях случайно, че в рова, който копаеха строителните машини, има два съда с формата на амфори. Докато бях на мястото, усетих, че на строителната площадка има някакво напрежение, защото част от работниците разкопаваха, други заравяха, сякаш искаха да скрият нещо. Тръгнах, но след кратко време се върнах обратно на мястото. Тогава забелязах, че по греблото на багера има фрагменти от керамични предмети. За жилищен комплекс „Изгрев“ се знае отдавна, че има археологически находки от хилядолетия. Не съм експерт в тази област, но предположих, че това, което видях, е нещо много старо, може да се окаже с изключителна стойност, и затова подадох сигнал в полицията“, разказва кореспондентът на БТА Галя Тенева.

След оглед на мястото експерти уведомяват собственика на строителната компания незабавно да спре работния процес, а археолози и историци на следващия ден започват обстойни проучвателни дейности на терена.

Информация за новооткрития обект предостави на място ръководителят на археологическите разкопки към Регионалния исторически музей в града Мирослав Класнаков. В ямите на траките са открити мно-

Разкопките на култовото тракийско светилище в Бургас

жество части от антични керамични съдове. Сред ценните находки са и амфори от хилядолетия, информира научният ръководител. Той каза, че на този етап са открити 14 култови ями, много близко разположени една до друга, а съдовете, които са намерени, не са малко. Това са първите археологически разкопки на тази територия, посочи Класнаков. Това, което разкрихме след сигнала, са амфори, ценни съдове,

има и вносна керамика, с която са се транспортирали вино, храна, зехтин, каза Мирослав Класнаков.

Обектът е изключително важен, защото показва едни невероятни ритуали, които траките са изпълнявали тук, обясни директорът на Регионалния исторически музей в Бургас Милен Николов.

Археологическите дейности продължават. На място работи екип от петима археолози и 15 работници. Всички артефакти се събират, почистват и предстои да бъдат изпратени към Министерството на културата. От там трябва да се произнесат дали и кога инвеститорът ще получи разрешение за възстановяване работата на строителния обект.

Всички керамични съдове ще бъдат реставрирани, посочиха от музея. На терена присъстваха също представители на ОД на МВР-Бургас и заместник-кметът на Община Бургас Дияна Саватева. По време на брифинга бе връчена грамота от Регионалния исторически музей и поздравителен адрес от директора на Областната дирекция на МВР-Бургас за гражданската доблест на журналистката Галя Тенева, помогнала за опазването на важен археологически обект на територията на града и допринесла за откриването на изключително ценни керамични артефакти.

Църквата „Св. Атанасий“, край която е направено откритието

БТА

Снимки: Красимир Проданов

Розата – сърцето на България

Казанлъшката роза (*Rosa damascena* var. *trigintipetala*)

Българската маслодайна роза е емблематичен символ за страната ни. Тя е безценен дар, който пленява с красотата и благоуханието си. Нейният дом в България е Розовата долина – едно наистина вълшебно място, известно още като Подбалканската долина, където се отглежда Казанлъшката роза (*Rosa damascena* Mill. f. *trigintipetala* Dieck), която е вид маслодайна роза. Дестилатът от този вид рози е известен като „българско розово масло“ и „Българска роза Ото“ и е най-качественият в световен мащаб.

Спецификата на климата, почвата и водата са основни фактори за качеството на българското розово масло. Розовата долина съчетава едни от най-благоприятните климатични условия в света за цъфтежа на цветето. Отглеждането на розите е труден процес. Розовите насаждения не дават добра реколта първите три години, а след петнадесетата трябва да се пресадят.

Розоберът се извършва от средата на май до средата на юни. Ритъмът на работа по време на цъфтежа е изключително динамичен, защото цветовете трябва да се оберат в срок от 2-3 седмици. Розоберът започва в ранни зори по изгрев слънце, около 5 часа сутринта, преди топлината на жаркото слънце да отнеме качествено им съдържание, и завършва между 10 и 11 часа. Продукцията се

изсипва в медни казани и веднага започва дестилацията. Розовият цвят бързо опада и трябва да се дестилира без забавяне, за да не изгуби ценните си качества.

България е лидер в производството на розово масло. Смята се, че роза дамасцена е донесена от Персия. Първите свидетелства за розови градини в Карловско са от 1712 г. в село Войново. Розопроизводството постепенно се превръща в основен поминък на населението от този край. Розовото масло е наречено „течното злато“, защото един мускал от него е бил равен на теглото си в злато. Преди Освобождението у нас е имало около 10 хил. дка насаждения, а производството на розово масло е достигнало 1000 кг. Най-големи площи са създадени и отглеждани около Първата световна война – приблизително 80-90 хил. дка, след което площта намалява до 30 хил. дка.

През Възраждането до средата на 19. век за розовото масло се използва терминът „розово масло от Ориента“, докато българските търговци не налагат наименованието „българско розово масло“. Разпространено било името „гюлово“ от гюл, което е турското наименование на розата.

Вълшебните качества на розата

През вековете розите са използвани за лечение от персийци, индийци,

китайци, араби и други. Розовото масло има най-високата вибрационна честота (320 MHz) от всички етерични масла. Това означава, че ароматните молекули при инхалации или намазване могат бързо да проникнат в тялото, като бързо изпълват с енергия всяка клетка и внасят хармония. Благоприятното влияние на розовата вода и розовото масло е причина те да се използват в първокласните козметични продукти за кожата на лицето и тялото, както и в парфюмерията. Масло от казанлъшка роза се използва в най-скъпия парфюм в света „Her majesty first“. Една капка от скъпоценната течност съдържа розова есенция, получена от дестилирането на 170 рози и струва 195 000 евро за 500 мл.

Розовата вода хидратира и придава свеж вид на сухата кожа. Тя помага при чувствителна кожа като намалява зачервяванията и алергичните състояния при екзема, акне, херпес, спукани капиляри; възстановява изтощената коса, като възвръща нейния блясък.

Есенциалното розово масло подкрепя имунитета, действа благоприятно на храносмилателната и отделителната система, при главоболие, мигрена, тревожност, нервно напрежение, помага за баланса на стомашно-чревната микрофлора и има слабителен ефект. Розовата вода е натурален лек за облекчаване на менструалните болки, а жабурене с розова вода

помага на венците и намалява броя на бактериите в устата.

Празници на розата в Казанлък, Карлово и Павел баня

Повече от един век Розовата долина е притегателен център за хора от цял свят, които пристигат от различни краища на света, за да се запознаят отблизо с магическата сила на розата и да узнаят повече за изработването на световноизвестното розово масло. И до ден днешен трите общини – Казанлък, Карлово и Павел баня, провеждат ежегодно празници на розата в чест на българската маслодайна роза. Празникът води началото си от 1903 г. в знак на благодарност за поминъка на Розовата долина.

Град **Казанлък** се счита за столица на Розовата долина. В него се намира единственият *Музей на розата* в България. Всяка година най-очакваното събитие в Казанлък е конкурсът *“Царица Роза”*. В конкурсното дефиле участват красиви абитуриентки, които се борят за титлата. Победителката става посланик на България на различни континенти, където Казанлък има побратимени градове. На празника на града се извършва тържествен водосвет за благоденствие и официална церемония по издигане на знамето на град Казанлък. Празнични концерти и забавления за децата, базари и представяне на местни продукти са част от атракциите. Ритуалът *“Розобер и розоварене”*, който се пресъздава от фолклорни групи, предизвиква голям интерес сред туристите. Розоберът привлича японци, китайци, холандци, шведи, германци. Карнавалът е кулминацията на фестивала, в който през последните години са участвали над 5000 души.

Тържествата на розата в **Карлово** са подобни. Традиционно младежи и девойки в народни носии пресъздават беритбата на розови цветове. Царица Роза повежда масовото шествие по *“Алеята на розата”*, където се представят занаяти, свързани с производството на розово масло, и други местни производства. Демонстрации на яхнаджийството и други традиционни занаяти предизвикват голям интерес сред гостите. През 2005 г. е възродена старата традиция за празнуване на Национал-

ния празник на розата в **Павел баня**, който води началото си от 1966 г.

Известен е като Празник на розата и минералната вода. Под патронажа на общината се организират всички събития, сред които са базар на художествените занаяти и местни розови продукти, фолклорен фестивал с международно участие, спортни мероприятия. Ритуалът *“Розобер и розоварене”* е предшестван от залп на черешово топче, което слага началото на грандиозното шествие на всички участници в празника заедно с кукерски състави, които минават през града. Изборът на *“Царица Роза – Павел баня”* е събитие, на което участват известни изпълнители и танцови формации. Избира се и *“Цар на минералната вода”*.

Фестивал на розата 2020

Тази година Казанлък проведе Фестивала на розата по нетрадиционен начин – онлайн. На 5, 6 и 7 юни празникът се състоя за 117-ти път. Електронният формат на празниците се наложи заради световната пандемия. В продължение на една седмица на специално създадения за целта сайт queenrose.eu казанлъчани и приятели на Града на розите имаха възможност да гласуват за най-очарователната абитуриентка. С 3577 гласа за Царица на розата бе избрана абитуриентката от Математическата гимназия Мария Петрова. Тя получи титлата на специална церемония в Музея на розата.

Раиса Андонова-Щурм

Любопитно:

- * Според официалните данни в България реколта се получава от около 38 000 декара розови насаждения.
- * За направата на 1 кг розово масло се използват 3000 кг рози.
- * Розовото масло се извлича след двойна дестилация на розовия цвят.
- * През 2015 г. цената на 1 кг розово масло достига рекордна стойност от 7000 евро.
- * Единицата за тегло на розовото масло се нарича мускал и е заета от арабите, а в превод означава тегло. Състои се от дървена част – мускал, и стъклено шише, което се нарича фиолка. Мярката на един стандартен мускал е 4,80 г.
- * В по-големи количества добитото розово масло се съхранява в конкум – традиционния съд, в който се транспортира българското розово масло. Конкумът представлява калайдисан меден съд с тумбеста форма, затворен с коркова тапа.
- * Известни парфюми, в чийто състав участва българска роза, са Just Pink (от Cavalli), 5-th Avenue (от Elizabeth Arden), City Glam (от Emporio Armani), Omnia Amethyste (от Bvlgari), Noa Fleur (от Cacharel), Chic (от Carolina Herrera), Allure Sensuelle (от Chanel) и др.
- * Най-големият вносител на българско розово масло е Франция, следвана от Германия и Япония.

Без култура е невъзможно да опазим душите си

Докато има просвета и култура, докато има жажда за знание, има и надежда, че чрез духовността ще пребъдем.

Златна Костова – преводачката на най-популярните филми и сериали, е завършила Английската гимназия в Русе и английска филология – преводачески профил, в СУ „Св. Климент Охридски“. Понастоящем е Директор международна дейност и протокол в БТА. Превела е над 1000 игрални филма за конкурси и фестивали, много документални, игрални и серийни филми за трите национални телевизии, поезия, проза и драматургия от български и английски език. Омъжена е за кинорежисьора и писател Людмил Тодоров, имат син – Матей, преводач на художествена литература, кино и драматургия. Когато слушаме персонажите от „Ало! Ало!“, „Приятели“, „Женени с деца“ и др., все едно чуваме Златна, защото именно тя е причината любимите ни британски и американски герои да говорят така забавно на български. Златна я търсим и намираме навсякъде – зад екрана, край сцената, в радиоетера, на журналистическото поприще, в поетичните ѝ книги. Лъчезарна и жизнерадостна, и говорът, и словото на Златна звънят и пеят. В момента има рубрика „На театър със Златна Костова“ всеки понеделник по програма „Хоризонт“ на БНР. Всичко останало за нея може да намерите на www.zlatnakostova.com.

Снимка: личен архив на Златна Костова

Златна Костова

Г-жо Костова, 24 май – Денят на българската просвета и култура ли е най-българският празник? Връща ли Ви в детството – с песни, цветята, новите дрехи, лентите „Отличник“?

Да, това за мен наистина е най-българският празник! Най-вълнуващият, най-чаканият. Празник на духовността, на езика и културата на българския народ, а какво е един народ без език и култура? Празникът ме връща в детството, разбира се, с всичките „компоненти“ на празнуването му – химна „Върви, народе възродени“, цветята, прекрасното време (макар че, струва ми се, вече е някаква

традиция точно на 24 май да вали!), манифестациите, духовата музика, лентите „Отличник“, абитуриентските балове, огромните букети за учителите, наградите за дейците на културата – хората на духовността... През каквито и върхове и спадове да минаваме като народ, каквито и епидемии и природни бедствия да ни връхлитат, тържествеността и смисълът на този празник ще се запазят, ще пребъдат, защото винаги ще има азбука, винаги ще има слово, винаги ще има учители, които да-ржават знание, винаги ще има будни деца, които искат да учат, винаги ще има култура, без която е невъзможно да опазим душите си. Толкова е хубав този празник! Мисля си, че единствено за този празник всеки има някакъв хубав спомен (ако не и цял албум със спомени)!

Песента „Върви, народе възродени“ на Стоян Михайловски химн ли е само, или и посока, българска посока?

Много хубаво я наричате „посока“. Много ми се ще да я възприемаме наистина като посока, като призив за развитие в тази посока, за вървене напред! Едва ли има човек, който да не настръхва от вълнение, когато пее или слуша този химн, и който да не стига до някаква лична равностметка докде е стигнал, какво е научил, колко се е образовал, какво знае и каква е посоката му – личната и общата нататък... Не казвам, че човек сяда да си прави тази равностмет-

ка, но това са някакви светли мисли, които периодично преминават през главата ти и осмислят за пореден път празника. „Върви, народе възродени“ далеч не е строфа, призив, изпразнен от съдържание и изтънял до прозрачност през годините. Това е посоката, да, която трябва да следваме, за да пребъдем, за да ни има и след още 14 века!

Пергаментът и Интернет вече си подадоха ръка. Май има искрица надежда вътрешната устойчивост и волята на двамата братя да възкръснат в младите българи и да спасят страната ни?

Докато има просвета и култура, докато има жажда за знание, има и надежда, че чрез духовността ще пребъдем. Надявам се и поколението на младите българи да не обеднее духовно, да не забрави да чете и пише, да расте грамотно и да не се предаде пред изкушенията на високите технологии. Надявам се, че все пак има приемственост между поколенията и четящите родители няма да оставят децата си без книги и потънали в екраните на електронните си устройства.

Апропо, вдъхновението само ли идва при Вас, или го търсите? Ако е така, къде го намирате – в любовта, приятелството, историята, необяснимото, магичното...?

Мисля, че при повечето хора на изкуството вдъхновението идва само, но винаги се провокира от нещо

– от любовта, от приятелството, от предателството, от оскърблението и неоченяването. От житейските катаклизми, през които преминаваме. Струва ми се, че като цяло поетите раждат поезия по-скоро в трудни житейски моменти и по-рядко, когато са щастливи и безгрижни. Поне при мен е така. Затова, когато съм създала каквото съм преживяла в една поетична книга, след това обикновено бързам да се обърна към другото изкуство – изкуството на превода – и да се захвана с нещо, което да е диаметрално различно като настроение и преживяване, да речем комедия или фарс. Така постигам равновесие в заниманията си с изкуство. Но не насилвам нищо в нито една от посоките – когато дойде ново вдъхновение, когато настъпи моментът, пишещият човек просто трябва да го улови.

Г-жо Костова, Вие владеете писмено и говоримо няколко езика. Гордост ли е да четеш и пишеш на кирилица?

О, да! Харесвам много българския език, обичам да пиша на него, обичам да чета на него, обичам да чета за него. От малка помня наизуст стихотворението на Иван Вазов „Българският език“ („Език свещен на моите деди...“) и във всеки един момент мога да го кажа наум или на глас, вдъхновено и с преклонение пред таланта на Вазов. Според мен

това е най-красивото стихотворение за българския език и мисля, че всеки българин трябва ако не да го знае наизуст, то поне да го е чел внимателно.

В днешните трудни времена трябва ли да станем на крака за българския учител и българското училище? Спомняте ли си Вашите учители?

Във всяко време (а то май всяко време е трудно) трябва да ставаме на крака пред българския учител. Дали помня учителите си? Та аз нито един не съм забравила! Преди месец за рождения си ден получих от моя приятелка от началното училище една снимка на класа ни – втори „А“,

с класната ни – моята първа учителка, Стоянка Тодорова, светла ѝ памет! – на зимна пързалка с шейни. Спомних си имената на всички деца, наобиколили учителката! Правилата за българската граматика, на които ме е научила другарката Тодорова, и до днес знам, ползвам и ми дават самочувствие на грамотен човек. В 7-ми клас имах преподавателка по български език и литература, Илияна Божилова, която ни караше да преписваме в тетрадка красивите разкази на Йордан Йовков! И до днес знам цели пасажии наизуст, защото докато преписва, човек хем осмисля нещата, хем тази красота се загнездва в съзнанието му, запалва въображението му, остава си там като огниво, което при необходимост, в моменти на духовна тъмнина, можеш винаги да запалиш! В Английската гимназия в Русе попаднах на следващата голяма класна – учителката ми по литература Мара Фучеджиева, която никога няма да забравя, която не само мен, а и цели випуски ученици оформи като хора. Тя си отиде от този свят преди два месеца, и всички ние, нейните ученици, се почувствахме сираци. Мога да говоря много дълго и за много мои учители. Мама и татко също бяха от учителите, които се помнят цял живот. Прабаба ми Марийка също е била такава учителка. А в днешно време имам една приятелка, която е еталон за съвременен учител – Леда Аврамова – тя е съвременният Учител будител, ама от най-истин-

Теодосий Спасов, гост в Студио БТА, 2016 г.

Снимка: личен архив на Златна Костова

Снимка: Христо Касабов, БТА

Снимка: Емил Граничаров, БТА

Режисьорът Теди Москов, гост в Студио БТА на 12 юли 2017

ските и често, като си мисля колко е важно учители да стават само хора, призвани за това като Леда, си помечтавам да съм нейна ученичка в нейния втори клас.

Днес като че ли не се чува гласът на духовния, на интелектуалния елит на нацията? Защо няма бунтари като Ботев, Яворов, Байрон, Солженицин, Хавел...?

Вероятно защото днешните будители са още живи, а май никой, уви, не е бил оценяван или слушан приживе – поне от тези, които изредихте. (Нали знаете максимата „Никой не е станал пророк в собствената си страна“?) Имали са последователи, разбира се, но не масово. Но всъщност, това май не е и възможно – цял един народ да тръгне след интелектуалния си елит. Той елитът затова е елит, защото се състои от единици. И духовното, интелектуалното ниво на тези единици е трудно достижимо за мнозинството.

Вашето мнение за авторите, които попадат в учебниците по литература? Четмото и писмото ли ще спасят българския род?

Не мога да изказвам мнение за неща, за които не съм компетентна. Дълбоко мое убеждение е, че във всяка област думата трябва да имат професионалистите. А доколко авторите на учебници са професионалисти, хора с призвание, знания и компетентност, не знам. Надявам се

да са такива и да знаят какво правят когато моделират бъдещите зрелостници.

Как се спасявате от кошмара на ежедневието, от отчайващата бездуховност, от завистта и злобата, които ни дебнат навсякъде?

С работа. С изкуство. По време на карантината гледах и слушах пиеси, концерти и опери от най-престижните драматични и оперни театри в България и в света, които бяха пуснали свободен достъп до продукцията си. Преведох една пиеса за театър „Възраждане“ и всеки ден присъствах на онлайн репетициите

на режисьорката Весела Василева и актьорите от театъра. Писах, садах цветя, правих планове и мечтах – времето въобще не ми стигна! С това искам да кажа, че *макар вратите на залите за изкуство да са затворени, човек не може да изпадне в бездуховност*. Колкото до завистта и злобата – това е нещо, с което всеки сам за себе си решава как да се пребори. Аз избирам да забравям всичко лошо и да не забелязвам лошото, което е наоколо.

Малодушна ли е българската интелигенция в момента? Има ли кой да поведе народа ни към „светли бъднини“?

Интелигенцията не може да бъде малодушна, но бидейки малобройна, няма как да „поведе“ народа. Походът към светлите бъднини зависи от готовността и решимостта на всяка „самостоятелна бойна единица“ да тръгне в този поход.

Ако зависеше от Вас, кого бихте изпратили в Рим, при папата, за поклон пред Светите братя Кирил и Методий?

Някой грамотен и знаещ човек – някой работник от Института по български език към БАН, или някой Учител, или някой Преводач. Все хора на езика, все хора на „българското А Бе“.

Иво Ангелов

Златна Костова на щанда на Издателска къща „Знаци“

Снимка: личен архив на Златна Костова

Дванайсети фестивал на българското кино в Чехия

Тази година традиционният Фестивал на българското кино беше малко по-различен. Той мина под надслова „Останете в креслата си“ (Zůstaňte v křesle) и за първи път беше проведен онлайн. Всяка вечер от 18 до 23 май зрителите от цяла Чехия можеха да видят по един български филм напълно безплатно, а последният ден ни зарадва с цели два филма – „Летовници“ и „Привличане“. Филмите бяха подбрани така, че да ни накарат да се усмихнем и да забравим за няколко часа за трудното време, в което живеем. Специални поздравии към зрителите на фестивала отправиха Яна Маринова, Мариан Вълев, Ники Илиев и Матей Константинов. Фестивалът беше открит с филма

Снимка: личен архив на Яна Маринова

„11А“ (2015 г.) на режисьорката Михаела Комитова, по сценарий на Николай Колев. Ролята на учителката по литература Лина Николова, която търси път към сърцата на своите единайсетокласници, е прекрасно изиграна от актрисата Яна Маринова. За тази си роля Яна Маринова получава и наградата за най-добра женска роля на Международния фестивал на мотивационното кино в Ростов на Дон, Русия през 2016 г. Вечната тема за отношенията между поколенията и за личностното израстване е представена по един приятен начин, който със сигурност е накарал много от зрителите с носталгия да си припомнят своите ученически години. Част от програмата на фестивала беше и „Още една мечта“ (2012) на Николай Мутафчиев, определян от създателите си като „модерна коме-

12. ФЕСТИВАЛ НА БЪЛГАРСКОТО КИНО #ZUSTANTEVKRESLE

12-ият фестивал на българското кино се провежда онлайн

дия, в която четири жени, стигнали дъното на отчаянието, са готови на всичко, за да изплуват отново“. Така те решават да сбъднат мечтата на една от тях – да оберат банка. Следва много екшън, комични ситуации и едно истинско приятелство, а в главните роли блещат актрисите Койна Русева, Диляна Попова, Мира Бояджиева и Ирена Тодорова.

Насладихме се отново и на един от най-успешните български филми през последните няколко десетилетия, който се оказва особено актуален днес, когато голяма част от живота ни започва да се случва онлайн – филма „Love.net“ (2011) на режисьора Илиян Джевелеков. Матей Константинов, който е сценарист и продуцент, го определя като „филм с щастлив край за един кошмар, който ще ни очаква съвсем след малко“. „Love.net“ съвсем заслужено е номиниран за множество награди у нас и в чужбина, а голяма част от тях и печели. Сред актьорите са Христо Шопов, Захари Бахаров, Лилия Маравиля, Диляна Попова, Койна Русева и др. Припомниме си и „Живи легенди“ (2014) на Ники Илиев, който ни върна към морето и безгрижните ученически дни. По забавен и непринуден начин филмът поставя на преден план темите за приятелството, стойностните неща в живота ни и търсенето на себе си. Лентата е със специалното участие на Микеле Плачидо, а главните роли се изпълняват от Ники Илиев, Орлин Павлов, Саня Борисова-Илиева, Димо Алексиев и Любомир Ковачев.

Отново с морски привкус е и филмът на Ивайло Пенчев „Летовници“ (2016), който проследява трагикомичните и често абсурдни ситуации, в които попада група туристи, отседнали в един и същи семеен хотел на българското Черноморие. „Летовници“ с участието на Анета Сотирова, Васил

Банов, Китодар Тодоров, Пламена Гетова и др. печели няколко награди на публиката през 2016 г.

Изненада за зрителите беше филмът „Лошо момиче“ (2019 г.), който беше добавен в програмата на фестивала по-късно. В дебютния си игрален филм режисьорът Мариан Вълев проследява психологическите лутания на бившата гимнастичка Жанета и поставя важните въпроси за отношенията между родители и деца, за приемането на другия, за вината и прошката. Освен това той рисува една сурова картина на съвременната действителност. По думите на режисьора историята, разказана във филма, е по действителни случаи. Главните роли са изключително убедително изпълнени от Любомира Башева, Елена Телбис, Деян Донков и Станислава Армутлиева.

Фестивалът завърши в навечерието на Деня на българската просвета и култура отново с ученически филм – „Привличане“ (2018 г.) на режисьора Мартин Макариев. И в него главната роля се изпълнява от Яна Маринова, която е и продуцент. Участват още Александър Сано, Луиза Григорова, Койна Русева, Башар Рахал, Радиана Боршош, Владо Пенев и др. „Привличане“ е един от най-гледаните филми през последните години, а сред силните му страни е и включването на качествена музика и интересна хореография в сюжета.

Тази година организаторите на фестивала бяха заложили преди всичко на познати и обичани от българската публика заглавия. Благодарим им, че внесоха в домовете ни частица от българската култура. Благодарим за приятните мигове и доброто настроение и очакваме с нетърпение следващия Фестивал на българското кино – този път, надяваме се, в кинозалите.

Д-р Десислава Вилимовска

Бургас на изкуствата

Съществува паралелен град, който диша по своя си начин и най-важното – твори

Родният дом на Петя Дубарова

Признавам, че отдавна ми се искаше да се завърна в родния си град, ама да не е просто между две пътувания... И както се казва, няма какво да ви спаси от онова, което си пожелавате! Съдбата се намеси под формата на COVID-19, разхвърли ни във всички посоки и моята мечта... се сбъдна.

Като начало, Бургас ми предложи доза разочарование – съседът отгоре се обади в общината, че старата акация отпред е „опасна“. Жизненото дърво зеленееше и даваше подслон на гугутки и други твари. Сега мъртъв дънер е единственият спомен за него.

Малко по малко се научих да заобикалям именно неприятните неща. Основните проблеми на града всъщност са два – **хаосът с колите и мръсотията**. За жалост, мисленето стига дотам да се унищожават зелени площи, за да се създават паркоместа. Почин, който отдавна е останал в миналото там, където се мисли за града като за място за хората. Но поне тук колата все така е господар.

Мръсното пък сякаш е вродено в съзнанието на хората. Има някаква нелогичност в старателното подминаване на иначе модерните контейнери. Дори след основното им почистване, мръсотията завладява в рамките на часове площадката

наоколо. И гларусите нямат пръст в това, **правим си го ние – хората**.

Но пък като споменах гларуси, имаме честта да сме свидетели на нещо необикновено... Смълчаният Бургас така и не избра категорично дали подкрепя стоенето вкъщи като част от мерките срещу коронавируса – за един много кратък промеждутък обаче улиците се изпразниха... за да излязат на сцената всякакви други същества. Котките се разхождаха необезпокоявано по широките булеварди, а гларусите се впускаха в любовен танц на някой ъгъл или пък направо върху покривите на паркираните возила. Дори в един миг, останали сами на улицата, си дадохме сметка, че природата тържествува, че въздухът е наситен с ухания, а **единственият шум – това е цвърченето на птиците**.

Изкуството ни прави по-добри хора!

Именно на този декор се почувствах истински щастлив от родния си град. Всичко започна с един есемес – приятелка ми напомняше, че е рожденик ден на **Петя Дубарова**. А къщата на поетесата е в нашия квартал. Сгушила се е между новопостроените недодялани гиганти – дворче и най-обикновен дом. Роден дом... Функционира като музей, макар че по правило е затворена. Знам, че в нея е пресъздадена личната стая на поетесата, която си отива толкова

млада. Пак в къщата се провеждат събития, събиращи поети от цялата страна. Между другото, точно пълнометражният филм „Петя на моята Петя“ трябваше да открие 24-ия София филм фест през март. Не се случи – в очакване на по-добри времена.

Знаковите места, свързани с Петя Дубарова, всъщност са две – едното е именно мъничката къща на ул. „Гладстон“, а другото е **нейният паметник на крайбрежната алея** – точно до Морското казино. Честно казано, винаги нещо ме дърпа нагоре, когато минавам край паметника. Има някаква виталност в създаденото от

Паметникът на поетесата в Морската градина

скулптора Радостин Дамасков и архитекта Владимир Милков. Прекрасни са миговете, когато наоколо няма никой. И морето тогава се превръща в стих.

Сигурно 150 стъпала под Петя пък има друга интересна фигура. Но този път вместо за поет става дума за... градска легенда. **Петко Благоев**, наричан *Пандира*, е нещо като местна знаменитост. Бургазлия, ама от ония, старите, дето морето им е било до колене. Зевзекът е майстор на уличния хумор, с който се е вписал и в културната памет на града. А пък откриването на паметника сякаш е измислено от самия бай Петко – веднага след церемонията гларусът, който бронзовата фигура държи в ръце, е откъртен. Едва няколко годи-

Пандира – ограбеният паметник

Пандира – възстановеният паметник

Георги Калоянчев още събира овации

ни по-късно паметникът е възстановен в оригиналния си вид. А така го заварих и аз – по ирония на съдбата, в деня, когато беше обявено извънредно положение у нас.

И за да станат паметниците три, пък и разходката из Морската на Бургас да е пълна, ето още един... Този на **Георги Калоянчев** е точно там, където му е мястото – близо до Летния театър. Обичаният актьор е роден именно в Бургас през 1925 г. Но както става често у нас, родната къща на легендата и също толкова артистичните му братя отдавна е разрушена. Трогателното е, че средствата за паметника са събрани чрез дарителска кампания. После думата има проф. Георги Чапкънов. Резултатът е 180-сантиметрова фигура, при вида на която ти става топло и хубаво... Защото изкуството е онова,

което ни прави по-добри хора!

А по алеята между дърветата и по крайморските улички неусетно попадаш в квартал, преплитащ история и настояще. Върху една на вид обикновена сграда обаче има специален надпис: **„В този дом се роди и живя АГОП МЕЛКОНЯН.“** Писателят е още една страница от танца на талантите в Бургас. Неговото амплуа е фантастиката, като превежда от родните им езици класици на жанра – братя Стругацки, Едгар Алан По и др. Самият той създава десетки книги, които правят името му много специално за всички, които обичат да се пренасят в други вселени. Автор е всъщност и на много статии за научни открития и изобщо – коспомолит и мечтател, живял и през нашия век.

А ще завършим, както и започнахме... Сред къщите, които пазят духа

на отминалите времена, има и още една, съвсем мъничка. При това адресът ѝ е повече от романтичен – ул. „Морска“ 4. Наоколо се издигат скъпи кооперации от новите, а тя е като островче на времената, в които ценностите са били други. Звучи чак невероятно поизтритият надпис, че именно **тук е живял Апостол Карамитев**. Вече бил роден, когато

Домът на големия Апостол Карамитев

Паметната плоча на дома на Агоп Мелконян

майка му и баща му я купили. И така е и останала – сякаш запазена във времето.

Именно на такива места човек се пренася сякаш другаде – в един град на изкуствата и духа. Колкото повече от тях се съхранят, толкова по-богато ще е и бъдещето на Бургас... макар че за мен сега са спомен от онези необикновени дни, в които всичко така опустя, че освен птиците истории нашепваше самият град. Истории, в които има и море, и любов. Истории за Бургас.

Красимир Проданов

Накратко

Българският лев навърши 140 години. Според Българската народна банка (БНБ) националната парична единица „лев“, разделен на сто части – „стотинки“, се създава на 4 юни 1880 г., след като влиза в сила Законът за правото на рязане на монети в Княжество България. Тогава се определят и теглото, металното съдържание и изображенията на

Първата българска банкнота

българските монети. Първите монети са медни - от 2, 5 и 10 стотинки, отсечени през 1881 г. Година по-късно са отсечени сребърни български монети - от 1 и 2 лв., а през 1894 г. - златни монети от 10, 20 и 100 лв. Първите български банкноти от 20 и 50 лв. са отпечатани през 1885 г. Същата година е приет закон, който предоставя на БНБ монополно право да издава банкноти в страната. През 1952 г. България за първи път сама отсича монети в Българския монетен двор, създаден през 1951 г.

Според прогноза на ООН след 60 години България ще бъде застрашена от изчезване, пише „Ди Велт“. През 2080 г. България ще има население от 4,8 милиона души и то ще е предимно застаряващо. Според прогнозите на ООН населението на шест държави в Европейския съюз - Литва, Латвия, Естония, Румъния, България и Хърватия, ще спадне наполовина до 2080 г. Причините за демографския срив са бедността, липсата на имиграция и средната продължителност на живота. България, Латвия и Румъния са държавите с най-ниска средна продължителност на живота в Европейския съюз, което допълнително допринася за стопяването на населението.

България е страната с най-ниска средна продължителност на живота в Европейския съюз, според данни на Евростат към 2018 г., цитирани от Националния статистически институт. Държавите с най-голяма продължителност на живота са Испания (83.5 г.) и Италия (83.4 г.), докато средната продължителност на живота в Европейския съюз е 81 години. Средната продължителност на живота общо за населението на България, изчислена за периода 2017-2019 г., е 74.9 години. Средната продължителност на живота при мъжете е 71.5 години, а при жените - 78.5 години. Средната продължителност на живота на населението в градовете е с три години по-висока (75.8 години), отколкото на населението в селата (72.8 години).

Известният български баритон Кирил Манолов е носител на наградата „Музикант на годината 2019“, която се връчва ежегодно от предаването „Алегро виваче“ на Българското национално радио. Той

Кирил Манолов

триумфира на световните оперни и фестивални сцени в ролите на Фалстаф, Набуко, Риголето, Симоне Боканegra и др.

Повечето българи предпочитат авторитарен режим пред либерална демокрация, сочи проучване на 10 държави в Централна и Източна Европа на базирания в Братислава институт GLOBSEC. Те са готови да се откажат от свободата на слово или на движението в замяна на

финансова изгода, повече сигурност в страната или защита на традиционните ценности. Подкрепата за либералната демокрация само в пет от 10 държави надминава 50%, като в Австрия тя е 82%, а в България - 35%.

Филмът на Камен Калев „Февруари“ е част от официалната селекция в Кан. Тази година изданието на фестивала два пъти беше отложено и накрая отменено заради коронавируса. „Февруари“ е четвъртият пълнометражен филм на Калев, копродукция между България и Франция (Waterfront Film & Koro Films). Главната роля във „Февруари“ е поверена на Иван Налбантов. Камен Калев участва за шести път със свой филм на фестивала в Кан. Той е режисьор на „Източни пиеси“ (2009 г.), „Островът“ (2011 г.) и „С лице надолу“ (2015 г.), както и на късометражния филм „Скъпа нощ“.

Христо Явашев, известен като Кристо, почина на 31 май 2020 г. в Ню Йорк. Той е скулптор, художник и авангардист от български произход, роден през 1935 г. в Габрово. Заедно със съпругата си Жан-Клод дьо Гийебон стават известни с художествените си инсталации. Сред най-известните им произведения са „Желязната завеса“ (1962), „Завеса в долината“ (1972), „Бягашата ограда“ (1976), „Обградените острови“ (1983), „Чадърите“ (1991), „Портите“ (2005), „Плаващите кейове“ (2016). Известни са и с опаковането на сградата на Райхстага в Берлин и на Пон Ньоф – най-стария мост в Париж, с инсталиране на 38-километрови платнени завеси в Калифорния, с разполагането на платнени портали в Сентръл парк в Ню Йорк и др.

Немското издание на романа „Кротките“ на Ангел Игов в превод на Андреас Третнер е сред шестте книги, наградени от журито на Международната литературна награда на „Къща на световните култури“ и фондация „Елементарни частици“. Романът „Кротките“ на Ангел Игов отразява периода след 9 септември 1944 г. и излиза на български език през 2015 г.

Слънчева храна

Лятото ни носи лекота – сигурно вече я усещате в себе си

Всичко сега ни се струва удивително простичко! Сложните въпроси изведнъж се разтварят в съзнанието. И остава усещането, че всичко е наред... Че сме си на мястото. Причината е всъщност в светлината. Тя лекува и най-голямата болка. А сега дните са светли, направо безкрайни. Искрят и изпълват самите нас с блясъка си. Затова най-добре да оставим всички планове настрана. Лятото ни дава прекрасна възможност да се водим

шение. Колкото по-обикновено е то, толкова по-голям потенциал притежава. Мисълта усложнява излишно всичко. А силата е в простотата.

Волната мисъл си личи по оптимизма

Ако е свободно в теб и мен, ще сме просто усмихнати. Малките препъникамъчета за нас ще са просто ценен опит. А всичко ще завършва с усмивка. Хубав тест за волна мисъл е онова, с което се събуждаме сутрин. В случай че сме усмихнати и чакаме с нетър-

Вслушвайки се в морето, всъщност долавяме нашия глас. И заради това си струва да се озовем на брега му този сезон. Пожелаваме си го.

Простичките действия са най-силни

Практиката показва, че обикновено неприятностите идват като че ли от небето. Всеки ден ни очаква нещо, което е трудно за предвиждане. И в много случаи се чудим как да постъпим, трудно ни е да вземем решение. Обикновено си мислим, че случилото се е много сложно и трудно за оправяне. Но можем да реагираме и другояче. Първо да поемем дълбоко въздух и да си кажем, че всичко ще е наред!

А после пристъпваме към действие... Търсим най-лесното разре-

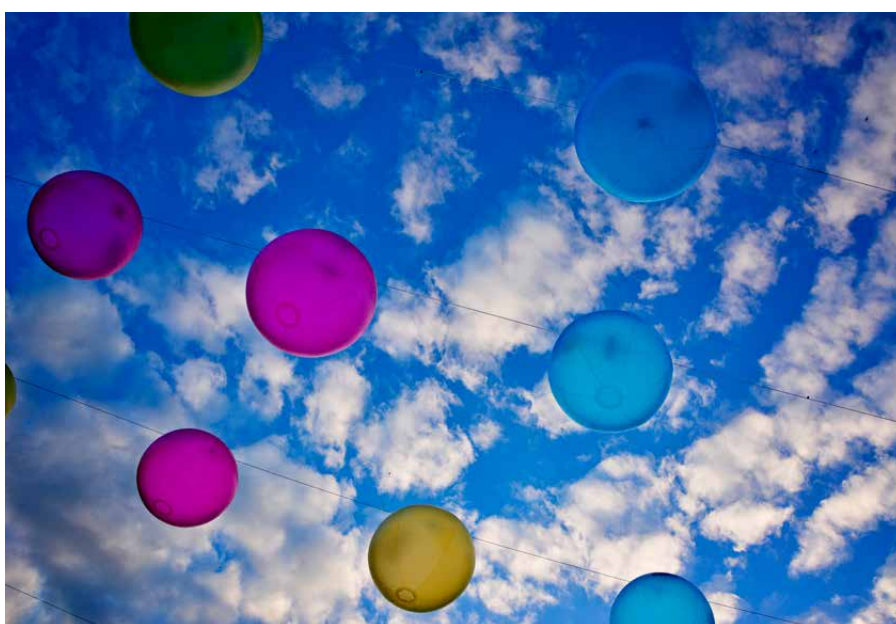
шение. Като ни е тъжно обаче, в нас се е промъкнала тъмнината... А тя се лекува с много от красотата на природата, с птича песен и морски шум. При всекиго е различно, но общото е да спрем и да попитаме себе си искрено: „Къде е моят личен рай?“ Душата ще ви поведе към него.

Красимир Проданов

по момента. Сякаш интуицията подсказва най-важното. А останалото се нарежда само... Нали е лято.

Морето и лятото сега са безбрежни

Сякаш стоим на единия край именно на лятото – и ни се струва, че е безкрайно! Идват топли и леки дни, а от нас зависи да изпълним себе си с енергията им. Важно е да го сторим, защото лятото изтрива всякакви неприятности. Отровени от отношения, от стрес и умора, именно най-топлият сезон ни изцерира. Начините са много – зависи как тупти сърцето... На брега обаче сякаш всичко се слива. Намираме отговорите, които са тънели в мъгла презните месеци. Просто ни е добре.

Снимки: Деница Проданова

Александър Лазаров: Създаването на 3D полумаската беше случайност

Александър Лазаров е млад чешки инженер с български корени, завършил Чешкия технически университет (ČVUT) със специалност „Авиационна и космическа техника“. Работи в Чешкия институт по информатика, роботика и кибернетика (CIIRC) към същия университет. Александър Лазаров стана известен в Чехия като един от създателите на модел предпазна полумаска CIIRC RP95-3D с най-висока степен на безопасност FFP3, която помага на здравните работници на първа линия в борбата с коронавируса. Веднага след това в 3D лабораторията при Testbed в Чешкия институт по информатика, роботика и кибернетика е разработен и респираторът RP95-M, който през юни получи европейски сертификат. В производството на двата варианта респиратори се включват редица чешки и задгранични фирми: Škoda Auto, 3D Tech, 3Dees Industries, HP, CARDAM, CzechInvest, Sigma Group и др.

Инж. Александър Лазаров със защитната полумаска CIIRC RP95-3D

Александър, кризата с коронавируса ни свари неподготвени. Липсваха маски, респиратори и други предпазни средства. Кога Ви хрумна идеята да изобретите респиратор CIIRC RP95, който може да се принтира на новия тип 3D принтер HP MultiJet Fusion?

Създаването на 3D полумаската беше случайност. Идеята се роди след среща с лекар от Бърно, който е член на Световната здравна организация (СЗО). След избухването на пандемията в Чехия той се обърна към нашия екип в CIIRC с молба за създаване на защитни средства. Това беше на 12 март. Веднага се заех да измисля защитна маска и първите три дни конструирах няколко варианта с помощта на компютър, а след това заедно с хората от екипа започнахме принтирането на маската на 3D принтера. Всяка вечер правихме прототип на нов модел

и същевременно изпробвахме моделите на различни хора. Нашият 3D принтер, който използва технологията MultiJet Fusion (MJF), беше монтиран само седмица преди това в Чешкия институт по информатика, роботика и кибернетика, така че все още се учехме как да работим с него. Най-големият проблем беше да измислим добро уплътнение. Нямахме време, трябваше да се действа бързо. За мен най-интересно беше да подобрявам дизайна, както и функционалността на продукта. Предимството на новия тип 3D принтер е, че сутрин моделирахме, конструирахме с помощта на компютър, а вечер вече можехме да принтираме новия модел. Благодарение на тази нова технология темпото на работа е много бързо. Така за една седмица полумаската беше готова и успяхме да получим сертификат по бързата процедура. След това веднага започнахме работа върху

серийното производство.

Паралелно с маската за възрастни проектирахме и детска маска. В това отношение много ни помогна Антропологическият институт към Масариковия университет в Бърно. Оттам ни дадоха модели на детски глави (за деца от 4 до 11 г.). На тази основа преработихме детската маска, но за съжаление нямаме подходящ филтър, защото този, който ползваме в маската за възрастни, е тежък. Сега разработваме собствени нанопилтри.

Вие сте основният двигател в процеса на проектиране, но Ви помагат и Ваши сътрудници. Кои са те?

В процеса на работата най-много ми помагаша Томаш Йохман, Филип Дворжак, Войтех Яну, които са също от Чешкия технически университет. Благодарни сме и на двама колеги от Пилзенския технически университет, които ни съдействаха при изработването на силиконовото уплътнение на маската.

Какви са особеностите и предимствата на новия тип 3D принтер? Какъв материал се ползва при принтиране на маските?

Това е специален 3D принтер, който използва технологията MultiJet Fusion. Използва се полиамиден прах - PA12. Освен това принтира много по-бързо от другите 3D принтери.

На колко места в Чехия се произвеждат полумаските и къде се разпространяват?

Маските се принтираха на седем 3D принтера, по около 100 маски на

ден. Сключихме договор с чешкото Министерство на здравеопазването, което разпространи полумаските в различни болници в Чехия. В момента 3D версията вече не се произвежда, защото минаваме към серийно производство. През юни получихме европейски сертификат за този вид респиратор RP95-M, който произвежда фирмата „CARDAM“.

Каква е приблизително цената на маската и колко дълго може да се ползва една маска?

Цената е около 680 крони за 3D версията. Що се отнася до серийното производство, там цената определя фирмата производител. Маската може да се ползва, докато се повреди механично. Но филтрите трябва да се сменят, след като се запрашат силно. Те обаче могат да се извадят и да се стерилизират. Това е едно от големите предимства на маската, което демонстрирахме в Министерството на здравеопазването.

Как ще се осъществява масовата продукция?

В серийното производство използваме друга технология, която може да се нарече леене под налягане. По този начин могат да се произвеждат по 10 000 маски на ден с перспективата да станат 50 000. Фирмата „CARDAM“ се грижи за техническата страна на продукцията и комплектацията на продукта.

Всички се надяваме, че панде-

Защитната полумаска от края на март помага на здравните работници в борбата с коронавируса. Основната ѝ част се отпечатва на специални 3D принтери - HP MultiJet Fusion и се състои от суплътнение и вентилационна мембрана, изработени от силикон. Защитната полумаска има филтър, който може да се сменя

мията с коронавируса ще отшуми възможно най-бързо, макар че някои специалисти прогнозираят втора вълна. Ще има ли приложение изобретената от Вас маска в бъдеще?

Разбира се. Всъщност това е полумаска. Тя може да се използва навсякъде, където има нужда от респиратори – в болниците, както и на силно запрашени места. С други думи – в рискова среда.

С какво се отличава изобретената от Вас полумаска от останалите респиратори?

По това, че уплътнението е много сигурно. То не пропуска до 99,99% от

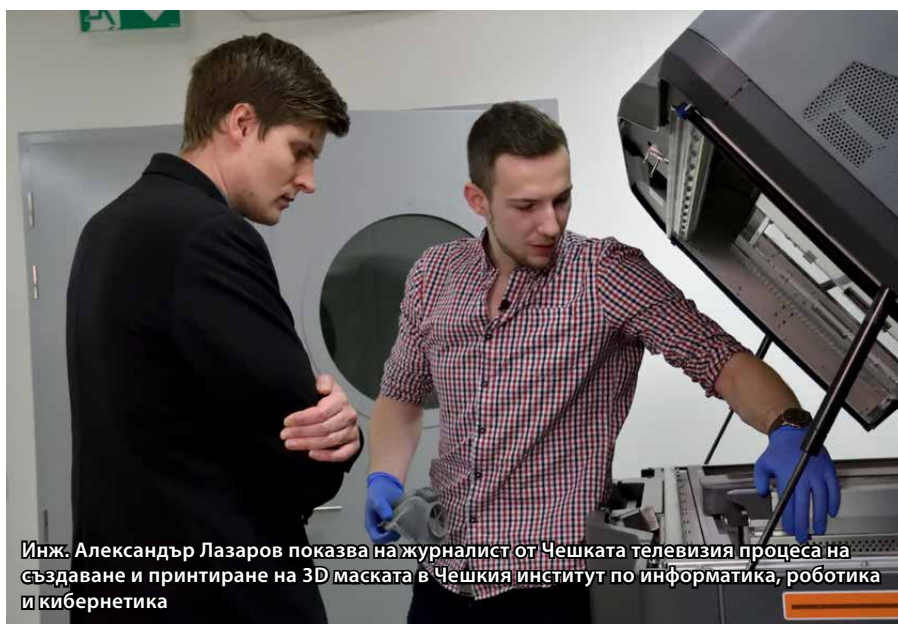
частиците.

Кой беше най-големият проблем, с който се сблъскахте в процеса на конструирането на маската?

Денонощната работа и постоянната умора. Работехме по 16-18 часа на ден. Проблем беше да се изработи съвършена технология за уплътнение. Маската се принтира, но уплътнението се прави ръчно от силикон.

Разпространява ли се Вашето изобретение в чужбина?

Благодаря за този въпрос. Всъщност целият проект за 3D маските беше създаден като „фри“ (свободна) версия, за да може всеки, който има 3D принтер, в която и част на света да се намира, да изтегли файловете и да принтира маската. Ние приложихме всички необходими упътвания и инструкции, включително и това как да се направи уплътнението. 60 фирми от 30 държави (вкл. САЩ, Италия, Испания, Германия, Нидерландия, Австралия, Нова Зеландия, Мексико, Португалия) са изтеглили приложението, включително и Военноморските сили на САЩ. Получихме много хубави рецензии от тях. Голям интерес има и от страна на НАТО. А това, че респираторът RP95-M през юни получи европейски сертификат, дава големи възможности за разпространението му в целия свят.

Инж. Александър Лазаров показва на журналист от Чешката телевизия процеса на създаване и принтиране на 3D маската в Чешкия институт по информатика, роботика и кибернетика

Мария Захариева

Снимки: личен архив на Александър Лазаров. Фотограф: Роман Сейкот

България показва, че има качествени хора

Китай през януари

През януари централната емисия новини NOS (нидерландската телевизия) започна да предава всекидневни репортажи от епидемията, свързана с новопоявил се коронавирус в Китай. Провинция Хубей, където се намира най-пострадалият от епидемията китайски град Ухан, беше блокирана.

Наблюдавах репортажите със смесени чувства.

Със съчувствие, но и с възмущение от бруталността, с която провинцията бе блокирана. Хора, които бяха отишли по работа в Ухан, се окачаха хванати в капан. Те не можеха нито да се приберат у дома, нито да отидат на хотел, а да бъдат взети за бездомници в комунистически Китай не беше безопасно. Вероятно в малко по-добро положение бяха тези, които макар и разделени на стотици километри от близките си, все пак имаха познати или роднини, които можеха да ги приютят за два месеца. Тоталитарният подход, който не желаше да се съобразява с отделния човек, беше още по-възмутителен на фона на опита на Китай да прикрие епидемията, пламнала в началото на декември, и да подложи на репресии лекарите, които я обсъждат професионално. Защото днес вече знаем, че още през ноември в Китай е имало пациенти с коронавирус. Не по-малко възмутително беше съ-

ществуването на нелегалния пазар за диви животни в Ухан, откъдето многократно тръгнаха пандемии и за който комунистическите китайски власти си затваряха очите, както навсякъде, където корупцията е ежедневие.

През януари смъртните случаи в Китай се увеличаваха, западните медии показваха лекари, опаковани като космонавти, в Ухан се строяха ударно нови болници.

Всичко това изглеждаше като лош филм, зад който напираше тревожният въпрос: колко далеч оттук, от Европа, е епидемията. В края на януари европейските страни взеха решение да евакуират заклещените в блокираната китайска провинция европейци.

Колко далеч беше вирусът от нас? Хм, няколко часа със самолет.

Всъщност, оказа се, че вече е бил в Европа.

Защото, докато китайските власти се опитват да скрият истината през целия месец декември, цели групи с китайски туристи се изсипват в Европа, а европейци летят до Китай и обратно. В Северна Италия пък живеят десетки хиляди китайци, заети в текстилната промишленост и не само.

Кошмарът в Италия

На 31 януари в Рим, Италия двойка китайски туристи са приети в бол-

ница. Оказват се заразени с новия коронавирус – ковид-19.

На 6 февруари евакуиран от Ухан италианец е приет в болница в Италия с ковид-19.

На 18 февруари друг италианец – 38-годишният Матиа, се чувства зле и отива до центъра за спешна помощ. Пациентът чака там, но никой не подозира нищо и в крайна сметка е отпратен вкъщи. На другия ден Матиа отново търси медицинска помощ, този път в болницата. Не го проверяват за коронавирус, защото не е бил в Китай. Едва вечерта на 20 февруари се разбира, че е заразен с ковид-19. Не е ясно откъде, но става ясно друго – че той самият е успял да зарази и част от пациентите, и част от медицинския персонал, и бременната си съпруга, и баща си, и още

около 200 души поради изключително активния си живот на спортуващ човек с много социални контакти. Медиците се надбягват с времето и се опитват да установят контактите на Матиа, за да предотвратят по-нататъшно дифузно разпространение. Уви, закъснението от няколко дни е фатално и събитията вече се развиват с главоломна бързина.

На 21 февруари в градчето на Матиа в провинция Ломбардия, Северна Италия се установява огнище с 19 заразени. Един ден по-късно заразените са 76.

На 22 февруари Италия регистрира първия си смъртен случай от ковид-19. На 23 февруари починалите са двама, а заразените се покачват лавинообразно.

В рамките на две седмици приетите в болница са вече 3 хиляди, всеки ден болниците приемат нови 500 болни.

От 2 март италианци или чужденци, пребиваващи в Италия, разнасят заразата в над 30 други страни.

Защо Северна Италия?

Докато в Италия вече е имало заразени, на 19 февруари на стадиона "Джузепе Меаца" в Милано се играе мач от Шампионската лига между Аталанта Бергамо и Валенсия. На стадиона са 40 хиляди души, от които

2 хиляди испанци. Метро̀то е препълнено с фенове на двата отбора, а след мача кафенетата и баровете са пълни с хора.

Първите мерки в опит да се ограничи разпространението на вируса важат само за Северна Италия и са взети едва на 8 и 9 март. Пътуванията са ограничени, затворени са кина, театри, музеи, училища, университети, предприятия и са отменени събития с много хора, включително сватби и погребения. Отменени са и всички футболни мачове.

На 11 март се въвеждат извънредни мерки за цялата страна. Отворени остават само супермаркетите, магазините за хранителни продукти, аптеките, пощите и банките.

На 13 март починалите от ковид-19 в Италия са вече 1 266 души.

38-годишният Матиа - човек активно спортуващ и със завидно здраве, едва оцелява след две седмици в интензивното отделение. Когато излиза от кома, разбира, че баща му е починал от инфекцията с коварния вирус. Без да успее да види своята внучка, дъщеричката на Матиа, която ще се роди само няколко седмици по-късно.

На 21 март само за един-единствен ден в Италия издъхват 793 души, а Италия вече изпреварва Китай по общия брой на жертвите. Общият брой на жертвите в Италия до този момент е 34 371.

Какво се случва и как?

Оказва се, че новият вирус се предава много по-лесно от грипния и заразява повече хора. Скоростта на предаване на един вирус се измерва с числото R. Ако един болен заразява средно още един човек, се приема, че числото $R = 1$. Ако един болен заразява средно трима, то тогава $R = 3$.

Ако един човек заразява трима други, а всеки един от тях още по трима, тези 3×3 скоро стават 9. Тези 9×3 стават 27. Следващите 27×3 вече дават 81, после $81 \times 3 = 243$ $243 \times 3 = 729$...

Тъй като ковид-19 освен това има и сравнително дълъг инкубационен период от 5-6 дни до две седмици, това обяснява защо изведнъж много хора се оказват заразени, а повечето от тях без да подозират продължа-

ват да разпръскват заразата.

И това става светкавично и преди още някой да е усетил симптоми. Италианците си пият кафето на бара всяка сутрин в препълнените с хора кафенета и предават заразата. Около 70% от хората не изпитват никакъв особен дискомфорт, най-много да го изкарат като грип. И убиецът, тихият убиец шества. Младите заразяват родителите си, те – своите приятели, други възрастни хора. И когато става бумът, нещата вече излизат извън контрол. Само за седмица и половина критичните случаи са над 3 хиляди. Никоя здравна система не може да се справи с подобно нещо, особено когато е изненадана – без маски, без защитни облекла, без опит...

Защо едни страни бяха поразени много по-тежко от други?

Нека да погледнем данните в най-загнетите в Европа страни, в страните с най-много жертви на глава от населението.

Кои са тези страни?

Брой на жертвите на 100 хиляди души население към 17 юни*

Белгия – 84.6
Великобритания – 63.1
Испания – 58.1
Италия – 56.9
Швеция – 48.5
Франция – 44.1

* По данни на European Centre for Disease Prevention and Control

<https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea?fbclid=IwAR1iUfDLLwzxISoU2tNg5Xl6JHRduOGdQT8X2F6dcW2NJ3Dcn8nlqzR9Jro>

Какво е общото и различното между всички тези страни?

Във всеки случай не е само гъстотата на населението, макар че вероятно това е един от факторите. Белгия и Великобритания наистина са едни от най-гъсто населените страни в Европа съответно с 379 и 267 жители на km^2 . Но Швеция е една от най-слабо населените с нейните 22 души на km^2 , а се намира в челната петорка.

Същевременно Нидерландия, която е най-гъсто населената страна в Европа с нейните 413 жители на km^2 , има много по-малко жертви от Испания с нейните 98 жители на km^2 . В Нидерландия жертвите са 35 на 100 хиляди души население, а в Испания – 58.

Оказва се, че друго има значение.

Колкото е по-голямо разстоянието във времето между две дати – датата на първия регистриран в страната случай на ковид-19 и датата на първите мерки за изолация, толкова е по-голям броят на жертвите.

За всички пет-шест страни в класацията този период е месец и половина. Едва месец и половина след първия доказан случай на пациент с ковид-19 са първите взети мерки за изолация в Белгия, Великобритания, Испания, Италия, Франция.

В Нидерландия този период е две седмици. Най-гъсто населената

страна в Европа с огромен туристически и бизнес поток се отървава на ръба. Ако беше забавила мерките с няколко дни, това щеше да се окаже фатално.

Нидерландия – на ръба

Първият пациент с коронавирус в Нидерландия е от провинция Брабант и е приет в болница на 27 февруари. Десетина дена по-рано, на 18 февруари, той лети до Милано в командировка – за да посети борсата за кожни изделия. След три дни се прибира в Нидерландия, няма никакви оплаквания и през уикенда празнува с приятели карнавала в Тилбург. Времето е студено и всички се трупат в затоплените и претъпкани с хора кафенета, където танцуват и се веселят, а после на групи се придвижват до следващата кръчма. Никой не подозира нищо.

На 26 февруари на Йост му става зле. През нощта линейка на бърза помощ го закарва в болницата. Действат бързо и професионално, вземат му кръв за изследване, на него и на съпругата му. На 27.2. вижда, че лекарят влиза при него със защитно облекло и разбира, че нещата не са добре.

На 3 март в Нидерландия няма приети в болница пациенти с ковид-19. На 4 март са 5-ма. На 8 март – 36. На 12 март – 86. На 22 март – 988. На 31 март вече са 4 712.

Още на 6 март в засегнатата провинция Брабант (там, където по традиция се празнува най-весело и мно-

голюдно карнавалът) са предприети мерки за ограничаване на заразата. На 9 март в Нидерландия се отменя здрависването.

На 12 март в цялата страна са затворени музеи, кина, концертни зали, театри, ресторанти и кафенета. На 15 март са затворени училища и университети.

Същевременно започва стремглавото покачване на приети в интензивните отделения пациенти.

В началото на кризата Нидерландия разполага с 1 400 легла в интензивните отделения.

Първите дни на март лекарите и експертите все още са спокойни, че ще бъдат достатъчни. Малко след това се усеща паниката. Вирусът се разпространява бързо, лесно, невидимо – с огромна скорост.

Стремглаво се покачват приетите в болницата и част от тях трябва да бъдат приети в интензивните отделения. Оказва се, че престоят там също е много дълъг – средно около две седмици, понякога повече. Тоест, един пациент задържа много дълго едно място в интензивните отделения.

Пряко сили е разширен капацитетът на леглата в интензивните отделения до 2300.

ПРЯКО СИЛИ, защото легло в интензивното инфекциозно отделение не означава легло в болницата.

Иска не само съответната апаратура, но и съответния специално обучен медицински персонал. Пациентите в

интензивните инфекциозни отделения се нуждаят от непрекъснато наблюдение и грижи и една добре обучена медицинска сестра може да обслужва не повече от двама пациенти.

Паниката беше основателна, най-големият ужас за един лекар е да трябва да избира кой от пациентите има право на шанс да живее.

Холандските власти уговориха с някои болници в Германия евентуално да приемат при нужда пациенти в техните интензивни отделения, тъй като Германия разполага с най-много легла в интензивните отделения на глава от населението.

Тревогата беше огромна.

Още през март започна строежът на полеви болници с помощта на нидерландската армия. Конгресни зали бяха преоборудвани на болници за по-леките случаи.

Цялата страна се обедини, някои вериги хотели предложиха легловата си база за по-леките случаи – пациенти, които са твърде болни, за да останат вкъщи, но не са толкова болни, че да имат нужда от интензивни грижи.

На 9 април броят на пациентите в интензивните отделения стигна критичната точка от 1417.

Няколко от тях бяха приети в болниците в Германия. Все пак междуременно леглата в интензивните отделения бяха увеличени с около 900.

И тогава ... взетите на 12 март мерки започнаха да дават резултат.

На 11 април (месец след взетите мерки) пациентите в интензивното взеха леко да спадат.

От 1 417 на 9 април, станаха 1 391.

Но все още беше рано да си отдъхва човек. Мерките продължиха.

Продължи и спадът на брой пациенти в интензивните отделения. На 24 април те бяха 963.

Мерките продължиха. На 11 май броят на пациенти в интензивните отделения спадна двойно – 498. В края на май паднаха под 200, а днес са под 80.

Нито едно от хилядите допълнителни легла в полевите болници не се наложи да бъде използвано. В бързината се оказа, че не е било предварително уговорено кой ще плати разходите за две от полеви-

те болници – тези в Ротердам и в Мاستрихт, за които бяха похарчени 14 милиона евро. Нито едно от тези легла не бе ползвано. Упреки от страна на медиите и общественото нямаше. Проблемът бе спокойно разискван.

Все пак и тук, в Холандия, не мина без противоречиви мнения в началото, макар че страната разполага с вирусолози, епидемиолози и учени на световно ниво.

В началото имаше твърдения, че докато човек няма симптоми, той не разнася заразата. Оказа се, че не е така. **Ето защо това, което наистина даде резултат, бе спазването на дистанция от 1.5 метра между хората и строго спазване на мерките от всички.**

Днес всички световни експерти признават, че ковид-19 се е оказал по-заразен и по-патогенен от грипния вирус и с много по-висока смъртност.

Шведският модел

Швеция предприе някои мерки, но не затвори ресторантите, кафенетата, училищата и се ограничи с призива да се пазят уязвимите групи. Оказа е, че това е невъзможно, че в Швеция липсват маски и защитни облекла дори за медиците и за персонала в старческите домове и в момента страната, която е една от най-слабо населените, заема едно от първите 5 места в ЕС по брой на жертви на глава от населението.

Достатъчно е да бъдат сравнени данните за Швеция и Норвегия, които имат горе-долу еднаква гъстота на населението. Към 17 юни жертвите в Норвегия са 242, а в Швеция – 4 939. Или с други думи, жертвите на един милион население в Швеция са 10 пъти повече! Стратегията на назначения от социал-демократическото правителство главен вирусолог Андерс Тегнел, също социал-демократ по убеждения, бе остро критикувана от шведски учени, епидемиолози и вирусолози, които го обвиниха, че играе на руска рулетка с живота на хората.

Още повече, че тази стратегия не спести икономическите проблеми в Швеция и холандски документален филм показва празните ресторанти и кафенета, както и опустялото летище

в Стокхолм, където почти никой не пристига. А в крайна сметка в Швеция, също като навсякъде другаде, груповият имунитет се оказа мираж.

България – неочаквано добро справяне с проблема

Нямах особени притеснения за Нидерландия, познавайки разумната политика на правителството и професионализма на учените и лекарите, както и способността на всички да работят в екип, да се обединят и да действат адекватно.

България беше голямата ми тревога. А тревогата ми течеше в две посоки. От една страна, като всички преживели тоталитарната държава, изпитвах огромни притеснения, че извънредното положение може да се използва за злоупотреба с власт и за още повече концентрация на власт. И не само аз, а голяма част от обществото бе настръхнало.

От друга страна, познавайки хаоса и мизерията в българското здравеопазване, никак не бях оптимист за епидемията.

За моя изненада, България опроверга и двете ми тревоги и за първи път от десетилетия се справи блестящо. И колкото и да е чудно, се нареди сред 5-те страни в ЕС с най-добри резултати.

В края на май най-малко жертви на 100 хиляди души има в:

1. Словакия – 0.5
2. Латвия – 1.2

3. Кипър – 1.4
4. Гърция – 1.6
5. България – 1.9

Стегната, добре обмислена организация, никакво отпускане в продължение на 2 месеца, невероятен успех при проследяване контактите на заразените, за да не се допусне дифузно разпространение, а да се поддържа заразата на гнезда, на огнища, които се контролират. И точно това бе основният ключ към успеха.

Защото ако България беше допуснала такова стремглаво и бързо разпространение на вируса като в Италия, Испания, Франция, Великобритания или в Нидерландия, нашата рехавна здравна система нямаше да издържи.

Заслугата за това е изцяло на Националния оперативен щаб от експерти начело с генерал-майор проф. Мутафчийски и неговите колеги.

За жалост, ако щабът свърши перфектно работата си и спаси живота на десетки хиляди българи, не може да се каже същото за журналистиката в България. И особено за телевизионната журналистика.

Част от медиите в България – повърхностност, непочтеност, безотговорност

Учудена от неадекватното отношение на немалка част от българското общество, си зададох въпроса защо повечето хора не са информирани

за случилото се по света и отричат съществуването на вируса или омаляват пандемията.

Рядко гледам телевизия, защото предпочитам да чета, а българска телевизия почти не гледам, тъй като живея в Холандия. За да си отговоря на въпроса защо голяма част от българите са толкова зле информирани, си наложих да видя няколко телевизионни публицистични предавания и бях удивена.

За разлика от медиите в Нидерландия, които свършиха професионално работата си и информираха обществото компетентно, почтено и задълбочено, някои български телевизии по неясни за мен причини направиха звезда от един детски лекар – доц. Атанас Мангъров, очевидно търсещ медийна слава човек, чието поведение може да бъде описано като безотговорно.

Мъчително беше да се слушат некомпетентните изказвания на този човек, чиито абсурдни тези не се основаха на никакви научни факти, и нито веднъж не бе поискано от него да даде точни данни и да се позове на научни доклади или официални статистики. Сякаш някои от българските журналисти бяха забравили разликата между факти и голословни твърдения. Безкритичността на водещите в тези предавания беше силно разочароваща.

Какви бяха тезите на обикалящия телевизионните предавания доцент Мангъров?

Нека да подложим на фактологична проверка някои от тезите на доц. Мангъров.

Тезата за стадния имунитет, която

този детски лекар защитава упорито, наистина бе подета отначало от част от учените, но много бързо – още през март, бе изоставена като несъстоятелна заради огромния брой жертви.

Само един факт. След два месеца епидемия, при близо 6 хиляди жертви в Нидерландия, едва 5% са се срещнали с вируса. Каква ще е цената на стаден имунитет от 70% при това положение? Още повече, че този тип имунитет обикновено не е доживотен, а трае едва няколко месеца. Впрочем, напоследък доц. Мангъров престана да говори за колективен имунитет, след като се видя, че такъв няма никъде и че дори в най-поразените райони като Стокхолм и Барселона става дума едва за 7% от населението с анти-тела срещу новия вирус.

Друга абсурдна теза на доц. Атанас Мангъров беше тезата за сухите съчки.

Средната продължителност на живота у нас била по-ниска, следователно у нас нямало много възрастни хора, защото заради ниските пенсии те не дочаквали дълбока старост и измирали преди да навършат 80 години. С две думи, вирусът нямало да има кого да умори в България. Тази теза е невярна, повърхностна и непочтена.

Първо, средната продължителност на живота няма отношение към абсолютния брой възрастни хора над 80 години в една страна. В България средната продължителност на живота е по-ниска от Нидерландия, но процентът възрастни хора над 80 години у нас е по-висок от този в Нидерландия.

Второ, не само възрастта, а и съпътстващи заболявания като високо кръвно налягане, диабет и други са рисков фактор и от ковид-19 си отидоха и много хора около 50 или 60-годишна възраст. Отидоха си дори млади хора без съпътстващи заболявания, макар и не особено голям процент, но какво значение има статистиката за техните семейства. И колцина могат да са сигурни, че те или близките им няма да изтеглят късата клечка.

Особено втрещяващо беше, че един лекар си позволява публично да отписва с лека ръка хора – били те възрастни или млади, понеже били болни. Употребата на метафората „сухи съчки“ бе чудовищно неетична, за да не кажа по-силна дума. За близките им, за България и за света тези хора не са съчки, нито статистика, а личности. Нечии родители, нечий съпрузи, нечий близки приятели и безценни колеги.

Човек не може да не се запита какво щеше да загуби науката, ако британските медици бяха разсъждавали така и не бяха направили и невъзможното, за да поддържат години наред гаснещия живот у „сухата съчка“ Стивън Хокинг.

Но според доцент Мангъров там, където имало най-висок процент възрастни хора над 80 години (като в Италия) – там, в тези държави имало най-много починали жертви на ковид-19 на глава от населението. У нас нямало било толкова „сухи съчки“, понеже хората били умирали преди да навършат 80 години и следователно няма как да има толкова много жертви.

Понеже тази теза ми се видя доста съмнителна (лично аз познавам десетки хора над 80 години в България, че и над 90), реших да хвърля едно око на статистиката.

И какво казват статистиките?

В България хората над 80 години са 4,8% от общото население. В Австрия и Великобритания е същият процент – 4,9% от населението. В Нидерландия те са по-малко – 4,5%. Според тази теорията на доц.

Мангъров би трябвало броят на жертвите в България да е по-висок на глава от населението от тези в Нидерландия и да е същият като във Великобритания и Австрия.

Обаче не е така.

В Нидерландия жертвите на корона-вируса са 6 070.

Това прави 35.2 на 100 хиляди души.

В България са 181. Това прави 2.6 на 100 хиляди души.

В Австрия са 681. Това прави 7.7 на 100 хиляди души.

Във Великобритания са 41 969. Това прави 63.1 на 100 хиляди души.

Да обобщим: процентът хора над 80 години е горе-долу еднакъв у нас, в Нидерландия, Австрия и Великобритания, но жертвите у нас са 2.6 на 100 хиляди, а в останалите три държави са:

7.7 на 100 хиляди (Австрия),

35.2 на 100 хиляди (Нидерландия),

63.1 на 100 хиляди (Великобритания).

А броят на жертвите в Ирландия, която е с най-голям процент млади хора и най-малък процент възрастни хора, е същият на 100 хиляди души като в Нидерландия.

Да видим случая с Италия, която наистина има най-висок процент възрастни хора – цели 7% от общото население. Обаче и Гърция има пак толкова – 6.9%.

В Италия има 34 405 жертви. Това прави 56.9 на 100 хиляди души.

В Гърция има 185 починали. Това прави 1.7 на 100 хиляди души.

По-малко и от България на глава от населението.

Но Гърция взе свирепи мерки още в началото на март, много по-свирепи и доста диктаторски в сравнение с България – там никой нямаше право да излиза от къщи, дори до магазина, без да изпрати sms на полицията, да посочи разстоянието и маршрута и да получи обратно отговор. И жертвите в Гърция са 184 души.

Да видим отлично справилите се в ЕС (по данни за 17 юни).

Най-малко жертви на 100 хиляди души има в:

1. Словакия – 0.5
2. Латвия – 1.5
3. Кипър – 1.5
4. Гърция – 1.7
5. Малта – 1.9

и България – 2.6.

В края на май България беше на пета позиция с нейните 1.9 на 100 хиляди

жертви.

Първите случаи с ковид-19 в България бяха регистрирани на 8 март, а първите мерки за изолация бяха взети на следващия ден – 9 март. И това, както и проследяването на контактите на всеки заразен и недопускането на неконтролно разпространение на вируса, са причина за малкото жертви в България. Наистина, има и други фактори – гъстотата на населението, интензивни туристически, бизнес и пр. потоци, натоварени летища, пристанища, жп гари, както и хора, идващи от Китай (не от Тайван и Хонконг), а от Китай – и то такива, които са били в заразените области или в контакт с хора оттам.

Но основното, най-важното бяха навреме взетите мерки, които ограничиха заразата и я държаха на огнища като в България, а не да се разпространява дифузно като в Нидерландия.

Това не значи, че Нидерландия не се справи чудесно, напротив. Но тя се съобрази с капацитета на своята здравна система и успя, удържа положението, макар и почти на ръба. За България с нейната окаяна здравна система този подход щеше да е фатален.

България доказва, че има качествени хора

Затова най-адекватното решение беше това, което Националният оперативен щаб начело с проф. Мутафчийски предприе с помощта на Регионалните здравни инспекции (РЗИ)

– задължителна 14-дневна карантина на всички идващи от чужбина (със симптоми или без) и 4-кратна полицейска проверка дали я спазват (в Нидерландия разчитаха на съзнанието на хората), затваряне на кина, театри, ресторанти, кафенета, училища и пр., отмяна на всякакви масови събития – спортни и културни прояви, забрана за събиране на хора на едно място и т.н.

Дори носенето на маски оказва влияние, защото при кихане и кашляне все пак спират по-едрият капки и ограничават периметъра на разпространение.

Най-учудващото за мен беше, че България, където екипният принцип никога не е бил на висота, където здравната система е хаотична и бюрократична, без да говорим за мизерията в някои болници, особено в провинцията, и където от години има изтичане на специалисти от медицинските среди, този път успя да се справи великолепно в тази криза, поне засега. И доказва, че има качествени хора като военния лекар генерал-майор проф. Венцислав Мутафчийски, доц. Ангел Кунчев, проф. Тодор Кантарджиев и целият екип на Националния щаб от експерти, включително математици, които могат да се справят блестящо в моменти на световна криза. Разбира се, сега след разпускането на мерките, по стар нашенски обичай може да се издавим юнашката на края на Дунава.

Даниела Горчева

Снимки: Добромир Иванов. Александровска болница, София. Медици на първа линия

Конкурс за млади преводачи и есеисти

Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания към Философския факултет на Карловия университет в партньорство с Българския културен институт в Прага организира конкурс за млади преводачи и есеисти, посветен на 140-годишнината от рождението на Йордан Йовков (09.11.1880 – 15.10.1937), забележителен майстор на словото, хуманист, класик на българската литература. Конкурсът включваше две секции: превод от български на чешки език на откъс от разказа „Последна радост“ на Йордан Йовков и есе на български език на тема „Бялата лястовица“. През 2020 г. се проведе осмото издание на конкурса, който е създаден от д-р Гинка Бакърджиева през 2013 г. по случай 1150-годишнината от Великоморавската мисия на светите братя Кирил и Методий. В настоящето издание на списание „Българи“ предлагаме на вашето внимание класираните се на първо място в двете секции участници – Яна Георгиевová и Пламена Петрова.

Превод на художествена проза

ПОСЛЕДНА РАДОСТ II

Нещо много оригинално, полусмешно и полусериозно имаше и в характера, и в самата фигура на Люцкана, тъй добре позната на мало и на голямо. Тоя кротък и просто-душен човек можеше да има само едно настроение: някаква възторжена мечтателност, някакво тихо и самодоволно блаженство, за което сякаш нямаше никакви видими причини. Тая безгрижна и безобидна душа на птичка божия, която нито жене, нито сее, а се задоволява само с хубавото слънце и въздуха, който диша – беше определила и самата му професия. Но Люцкан продаваше цветя само през пролетта и лятото. В града нямаше никъде топъл цветарник и през зимата не без скръб и без мъка той трябваше да сменя занятието си с друго, не тъй почтено и красиво: продаваше семки, фъстъци и лешници. Малко усърдие влагаше той в тая работа и всеки път свършваше със загуба, защото, човек с меко и нежно сърце, не можеше да устоява на молбите на младите момичета, даваше им повече, отколкото трябваше, и тъй се разоряваше. Но материалните щети не бяха в състояние да смутят тишината и блаженството на душата му, защото Люцкан беше и поет. Всички знаеха неговото знаменито стихотворение „Люцкан гори в червени пламъци“ – поема. Собствено, знаеха само отделни някои строфи, защото издаването на цялото произведение Люцкан отлагаше, докато получише подкрепата, която, според него, му била обещана от едно много високо място.

Възторжената и светла душа на Люцкана беше създадена за свърталище на любовта. И наистина, като всеки поет, той беше безумно влюбен, и то в най-хубавото момиче в града – Цветана. Тя беше дъщеря на един от най-първите чифликчи в околността. По една отколевна традиция, която заможните семейства още пазеха, Цветана се учеше в Роберт колеж в Цариград, но всяка ваканция прекарваше тука. Тя беше хубаво момиче, мургава, с черни и замислени очи на сърна, с една доста едра луничка на едната си буза. В града може би имаше по-хубави момичета от нея. Но туй, което липсваше на тях, а всички виждаха у Цветана, беше тая непринудена грация, това тънко благородство и достойнство, което идеше от цялото ѝ същество. Тя не дружеше почти с никого, намираха я надменна и горда, говореха зле за нея.

Jordan Jovkov Poslední radost – II. část (úryvek)

V Ljuckanově charakteru, i v jeho samotné postavě, dobře známé malým i velkým, bylo cosi velmi originálního, napůl komického, napůl vážného. Tento mírný a prostodušný člověk dokázal mít jen jediné rozpoložení: jakési zasněné nadšení, jakousi tichou a samolibou spokojeností, ke které snad ani neměl žádného zjevného důvodu. Tato bezstarostná a bezelstná duše ptáčka božího, která ani neseje, ani nesklízí, jen se těší kráse slunce a vzduchu, který dýchá, určila i jeho profesi. Květiny ale Ljuckan prodával jen na jaře a v létě. Nikde ve městě nebyla zimní zahrada a v zimě musel se skřípajícími zuby vyměnit své zaměstnání za jiné, méně ctné a krásné: prodával pražená semínka, buráky a oříšky. Do té práce ale vkládal pramálo snahy, neboť člověk s tak jemným a měkkým srdcem nemohl odolát žadonění mladých dívek, sypal jim víc, než měl, a tak snadno přicházel na buben. Hmotné ztráty však nemohly narušit klid a blaženost Ljuckanovy duše, neboť byl také básníkem. Všem byla známa jeho proslulá báseň – *Ljuckan hoří rudým plamenem*. Vlastně, znali jen některé jednotlivé sloky, protože vydání celého díla Ljuckan odkládal, dokud neobdrží podporu, která mu prý – jak sám tvrdil – byla přislíbena z velmi vysokých míst.

Ljuckanova nadšená a čistá duše byla stvořena k tomu, aby hromadila lásku. A skutečně, tak jako každý básník, byl i on bláznivě zamilován, a to do té nejkrásnější dívky ve městě – Cvetany. Byla to dcera jednoho z největších statkářů v okolí. Podle jedné dávné tradice, kterou zámožné rodiny stále držely, studovala Cvetana na Robert College v Čáslavě, ale na každé prázdniny se vracela domů. Byla krásná, snědá, měla černé, zasněné oči plaché laně a výraznou pihu na tváři. Ve městě možná byly i hezčí dívky, ale z Cvetany vyzařovala nenucená noblesa, jež ostatním chyběla, jakási jemná ušlechtilost a důstojnost prostupující celou její bytostí. Téměř s nikým se nestýkala, měli ji za nadřazenou a hrdou, zle o ní hovořili. Ale ať už přítel, nebo sok, mladý, nebo starý, každý musel upřít pohled na tuto dívku, která jako by nikoho neviděla, kráčela zvolna, pohroužená do svých myšlenek, lhostejná k okolí – s hrdou a nepřístupnou osamělostí králov-

Но приятел или враг, млад или възрастен, човек не можеше да не се загледа в това момиче, което само като че не виждаше никого, пристъпваше бавно, съсредоточено в себе си, чуждо на всичко околно – гордата и недостъпна самотност на царкиня, доведена от далечна земя.

Люцкан не криеше чувствата си към нея и лекомислен и бърбица, какъвто си беше, говореше за любовта си навсякъде и на всички. Разбира се, хората се шегуваха и смееха. И всъщност, любовта на Люцкана беше само opakото на друга, истинска и сериозна любов. Защото не беше тайна за никого, че в Цветана е увлечен младият градски инженер, но кой знае защо не успяваше поне толкоз, колкото и сам той, и другите очакваха. Запазен е и досега един особен документ от тая тъй известна история. Инженерът работеше по това време общия регулационен план на града. И когато всичко беше вече готово и трябваше да се поставят наименованията на улиците, той направи едно своеволно изменение на официалния проект: улицата, в която живееше Цветана, той я кръсти на нейно име. Много по-късно от времето, към което се отнася тоя разказ и когато романът на инженера беше добил вече съвсем друг край, трябваше да се изпълня изработеният от него план. Престъплението беше открито, но самата история тъй много беше занимала някога целия град, щото всички уважиха чувствата на инженера и не зачеркнаха новото име на улицата. И досега тя носи това странно за чужденците име: „Цветана“.

Инженерът беше най-добрият приятел и покровител на Люцкана. Той му даваше и малкия капитал, необходим за търговията му, подаряваше му и всякакви дрехи от гардероба си, бомбета и рединготи, малко поизносенички наистина, но прилягаха доста добре върху слабата и нежна фигура на Люцкана. Тъкмо това облекло беше и една от причините на неговата голяма популярност. От друга страна, макар и да прекарваше времето си в сухи математически изчисления и чертежи, младият инженер не беше чужд на литературата и изкуството. Вярно е, че кой знай защо най-великият поет за него от всички времена беше Леопарди и към неговата мрачна и меланхолична поезия той показваше голяма слабост. Неговото име беше на устните му, негови стихове цитираше. Но сам пък беше извънредно жизнерадостен момък, духовит и весел, при това – и същински хубавец. Разбира се, неговото влияние върху Люцкана се простираше и в тая област. Говореха дори, че инженерът не е съвсем чужд в създаването на прочутата поема за червените пламъци.

Но в друг един случай неговото влияние и дружба с Люцкана бяха дали по-положителни и по-полезни резултати. Той го запозна със сложната и тънка наука за цветята, с емблематичното значение на багрите им, и особения алегоричен говор, който се изказва, чуто или нечуто – все едно, – когато се подаде някому едно каквото и да било цвете. Това беше приятна и сантиментална игра, създадена от въображението на старото романтично време, доведена до най-голямото си съвършенство през тия дни, когато благородните и храбри рицари, напуснали за кратко време походите и битките, заменили тежките доспехи с копринени дрехи и щраусови пера, бляскаво и галантно са флиртували из широките зали на замъците. Готовите рецепти на тая наука за сърцето инженерът беше намерил или в някой отдавна забравен

ny, kterou přivedli z daleké země.

Ljuckan se svými city k ní netajil, a jak byl lehkovážný a mluvka, vykládal o své lásce všude a všem. Lidé se mu pochopitelně smáli a utahovali si z něj. Ona totiž ta Ljuckanova láska byla pravým opakem lásky jiné, opravdové a vážné. Vždyť pro nikoho nebylo tajemstvím, že byl Cvetanou okouzlen i mladý městský inženýr, který se ale – kdo ví proč – nedostal tak daleko, jak on sám – a vlastně i ostatní – očekávali. Dodnes je o tomto dobře známém příběhu zachováno jedno zajímavé svědectví. Inženýr tenkrát pracoval na regulačním plánu města. A když už bylo vše hotové a měly se vyvěsit cedulky s názvy ulic, rozhodl se svévolně učinit v oficiálním projektu změnu: ulici, v níž Cvetana bydlela, pojmenoval po ní. Plán, který navrhl, se měl provést mnohem později od doby, kdy se tento příběh odehrává a kdy se inženýrův román docela jiného konce. Zločin byl odhalen, ale samotný příběh natolik baval celé město, že všichni měli pro inženýrovy city pochopení a nový název ulice nepřeskrtali. A tak dodnes nese pro cizince tak zvláštní jméno: Cvetana.

Inženýr byl Ljuckanův nejlepší přítel a ochránce. Poskytoval mu i drobný kapitál, aby mohl obchodovat, dával mu všelijaké oblečení ze svého šatníku – buřinky a kabáty, sice drobet obnošené, na Ljuckanově útlé a jemné postavě však seděly velice dobře. Právě ty šaty byly jedním z důvodů jeho velké oblíbenosti. A třebaže mladý inženýr trávil svůj čas suchopárnými matematickými výpočty a rysy, neměl daleko ani k literatuře a umění. Největším básníkem všech dob byl pro něj sice, kdo ví proč, Leopardi a k jeho pochmurné a melancholické poezii projevoval velkou slabost. Právě jeho jméno měl na rtech, jeho verše recitoval. Sám ale přitom byl neobyčejně optimistický mladík, zábavný a veselý – a zároveň velice pohledný. Jeho vliv na Ljuckana se pochopitelně projevoval v této oblasti. Dokonce se říkalo, že i při vzniku oné proslulé poémy o rudých plamenech má inženýr svůj podíl. Ale v jednom jiném případě družení s Ljuckanem a inženýrův vliv na něj přinesly pozitivnější a prospěšnější výsledky. Zasvětil jej do spletité a delikátní vědy o květinách, symbolickém významu jejich barev a zvláštního alegorického jazyka, který – chtěl nechtěl – promlouval pokaždé, když byl někdo květinou obdarován. Byla to milá a sentimentální hra, vytvořená představivostí starých, romantických časů, dovedená k dokonalosti za oněch dní, kdy chrabrí a ušlechtilí rytíři na okamžik opustili své výpravy a souboje, vyměnili svá těžká brnění za hedvábné šatstvo a pštrosí péra a oslnivě a galantně se dvořili v prostorných zámeckých síních. Inženýr tyto předpřipravené recepty oné vědy o srdci objevil buď v nějakém dávno zapomenutém románu, nebo v zaprášených svazcích nějaké encyklopedie. Jenže právě tuto vědu Ljuckan potřeboval. A díky zápalu a vrozené lásce, kterou ke své profesi a ke květinám choval, si inženýrova poučení tak dobře osvojil, tak mistrovsky je uváděl do praxe a dále rozvíjel, že nejen zvýšil své obchody, ale právě tehdy si vydobyl i tu největší slávu.

Nejen Ljuckan, ale i kdokoli jiný ve městě mohl jen stěží odhalit tajnou lest, kterou zde inženýr zaslal. Prosto-

роман, или в покритите с прах томове на някоя енциклопедия. Но тъкмо тая наука трябваше на Люцкана. И благодарение на възторжената и природна любов, която имаше към професията си и към цветята, той тъй добре усвои и изучи уроците на инженера, тъй майсторски ги прилагаше и доразвиваше и от себе си вече, че не само засили търговията си, но тъкмо сега спечели най-голямата си слава.

Не само Люцкан, но който и да бил друг от града мъчно можеше да разбере лукавия и таен план, който инженерът беше вложил тука. Простодушният, наивен и глуповат цветар можеше да говори всичко, без някой да обръща внимание на думите му, защото всички бяха свикнали да се забавляват и шегуват с него. Но ето, изведнъж той започна да говори, поне когато продаваше цветята си, умно, интересно и приятно. Имаше и смисъл в думите му, и някаква елегантна и поетична алегория, която тъй допадаше на сърце. Люцкан беше почнал да прилага науката си за езика на цветята. Успехът беше голям. Дори Цветана, която по-рано и не доизслушваше бръщолевенията на смахнатия поет, започна да се замисля върху думите му. Но нейното учудване не беше за дълго. Скоро, много скоро тя разбра, че друг влагаше тия смели и страстни изповеди в устата на простодушния продавач. Всичко това беше все пак тъй невинно, че тя не искаше и не можеше да се сърди нито на единия, нито на другия. Имаше дори и нещо твърде забавно: тия тъй далечни един на друг хора, също като в Сирано де Бержерак, съединяваха се и се сливаха в едно лице, в един човек, който трябваше да бъде мистериозният герой на романа.

Всяка вечер, когато слънцето се наклоняваше на запад и сянката на тополите се простреше напреки през улицата, Цветана сядаше на прозореца и четеше. И ето, откъм близкия ъгъл се задаваше Люцкан. Той е гологлав тоя път, оставил е бомбето си, защото е топло, защото косата му е тъй гладко причесана, че лъщи и свети, като гарваново крило. Възмургавото му лице сияе от блаженство, клепачите му, които природно са полуотпуснати, придават на погледа му нещо мечтателно и унесено. Той е щастлив, както всякога, таблата му е пълна с цветя и пресните, току-що откъснати лалета, зюмбюли и карамфили по-ярко блещат сред черния цвят на редингота му. Всяка вечер, продадеше ли нещо другаде, или не, той трябваше да мине без друго оттука.

Цветана го съглежда и се усмихва. Над белите ѝ като сняг зъби трепти черната ѝ луничка. Какво щеше да каже сега Люцкан или по-право – какво щеше да каже другият през неговите уста? Люцкан се спира под прозореца, поздравява, взема цяла китка розови зюмбюли и с една галантност, в която се съглежда не умение, а продължителна дресировка, кланя се и я поднася на Цветана.

– Зюмбюли – напевно говори той. – Радост от сърце!

Това е само емблематичното значение и веднага той прибавя най-важното – говора на цветето:

– Щастлив съм и любовта ми дава надежда!

Разбира се, Люцкан е далеч от мисълта да придава на тия думи нещо повече от общия смисъл, който те имат в неговия речник за символичното значение на цветята. Но Цветана разбира добре всичко. Защото едвам вчера той беше ѝ поднесъл друга китка с думите:

– Полски маргаритки. Сърдечна простота. Моята любов е чиста!

духът, наивни а прихлуплът къветинар могл выклáдат цокóли, ани́з бы его словáм кдóкóли вéновал позóрност, јеликóж в́сични были звыкл́и се му смáт а утаховат си з нѐј. Јенóм-же наједноу зачал ховóрит, пр́и́нејмен́ш́и́м те́дý, кдýж продáвал квет́и́ны, чхы́тре, зај́и́мáвѐ а пр́и́јемнѐ. Јего сло-ва мѐла и смýсл, дóкóнце и нѐјакóу ту елэгáнтн́и а поe-тíкóу алегóри́и, јѐж се лídем зал́и́би́ла. Лјuckан так пóуží-вал сво́и вѐду о рѐчи квет́и́н. Дóкóнце и Cветáна, ктeрá д́р́и-ве бáсн́и́кóвó жванѐн́и́ ани непóслóучала до кóнце, се за-чала над јего словы замýшлет. Јeј́и́ úдив аle не́трвал длоу-го. Зáһы, вeлицe зáһы, пóчóпила, жe ты одвáзнѐ а занíце-нѐ пројeвы вклáдá слáбóдухѐму продáвачи до úст нѐ-кдо ји́нý. Было то в́сeчнó аle так невиннѐ, жe се на једно-го ани на дрýгѐго нечтѐла а ани немогла злóбит. А нав́и́ц ту было и нѐчó вeлми зáбáвнѐго – т́и́то нaтолíк одл́и́шн́и лídѐ, доч́и́ста јакó в Cыранови з Bergeracu, се пропóжóвали а слѐ-вали в јединóу твář, јединóу óсóбу, ктeрá мѐла бýт тáјем-нýм хрдíноу ромáну.

Каждý вѐчер, кдýж се слýнце склáнѐло к зáпадy а ст́и́н то-полý се рóзпрост́и́рал нaпр́и́ч улíцý, сeдѐла Cветáна у окна а четла. А нáһле се зпoза рóху в́нóи́л Лјuckан. Тeнтó-крат́ был прóстóвласý, одлóжил си бýи́нку, протóжe было тeп-ло, протóжe мѐл в́ласы хладце учeсанѐ, жe се а́ж блýштѐлы а св́и́тлы јакó хавран́и ќрídла. Oсмáһла твář му зářи́ла блажe-ност́и, řасы, ктeрѐ были од пр́и́роды нaпýл свѐшенѐ, додáвaлы јего пóһлeду цóси зasnѐнѐго а блóузнíвѐго. Был řáстнý, јакó обв́ыкe, јего поднóс был п́лнý чeрств́ých, прáвѐ нa-řезанých тyлípáнý, һýаcи́нтý а карáфиáтý, ктeрѐ пр́eд чeрнó-тоу јего рeдíнгóту зářи́лы јѐштѐ в́ýзрáзнѐји. Каждý вѐчер, а́т у́ж ту нѐчó продáвал, ч́и не, мýсел тудý нутнѐ прóјít.

Cветáна нa нѐј пóһлѐдла а усмáла се. Над снѐһóбílý-ми зuby се ј́и зaчхвѐла чeрнá пíһа. Cо тeд' Лјuckан ře-не, nebo сп́и́ř – cо řeкне тeн дрýгý јего úсты? Лјuckан зaстáвил под окнем, поздрáвил, взal цeлóу кýtи́ци рýжóвých һýаcи́нтý а с galáнтнóст́и, вe ктeрѐ была знáт неохрáбанóст а длоу́гѐ нacв́и́чóвáн́и, јeј с úклóноу пóдал Cветáнѐ.

„Һýаcи́нты,“ прóнесл зпѐвнѐ. „Рáдóст од срдце.“

То был јeн сýмбóлíкý в́ýзнáм, а һнeд додал то нeјдýлѐ-жítѐјш́и – řeч квет́и́ны:

„Јsem řáстнý а лáска мi дáвá нaдѐји!“

Лјuckан был самóзрѐјмѐ далeк того, абы тѐм словáм пр́и-клáдал в́и́с нѐж обeчнý смýсл, ктeрý мѐла в јего слóвн́ику сýмбóлíкѐго в́ýзнáму квет́и́н. Cветáна аle дóбрѐ пó-чóпила в́сeчнó. Протóжe ани не вчѐра ј́и пр́и́несл ји́ноу кýtи-ци се словы: „Kопрeтíны. Прóстíнкѐ срдце. Моје лáска је ч́и-стá!“

Cветáна се зasmáла и тeнтóкрат́, б́и́лоу рýчкóу си взalа рý-жóвѐ һýаcи́нты, пр́и́винула си је к твáři, тмáвѐ óч́и се ј́и рóззá-řи́лы папрскý свѐтла а úста се ј́и јeн чeрвeна́ла. Была так крáс-нá с тоу пíһоу нa твáři! Лјuckан се нa нi задáвал а пóһлe-дем то в́сѐ һtа́л: кáждý дeтáил јeј́и́ нáладý, јeј́и́го в́ýзрáзу, јe-ј́и́х řатý, слóв, ктeрá в́ýркнe – не ани так прó сeбѐ – то в́сѐ си мýсел дóбрѐ зaпamátóват. И́нжeнýр у́ж се тóти́ж прóчá-зeл пó сiлн́и́цý а мѐл се там с нím сeј́ít, јакó обв́ыкe, а длоу-зe си с нím пóв́и́дат.

А так то чóдилó кáждý в́сeдн́и́ ден. Мѐсто бзучeло хóрeч-натóу прáц́и. Улíце бы́лы уcпанѐ во́зы, в́сeчнý обчóдý отeврѐнѐ, кóлeм рóзлóжѐнѐго збóж́и се вeнкý тлáч́и́лы давý вeсн́и́чанý. Лídѐ се м́и́јeли а спѐчáли нa в́сeчнý с́ранý, пó-

Цветана и сега се смее, поема с бялата си ръка розовите зюмбюли и ги поднася към лицето си, тъмните ѝ очи изпушат лучи, устните ѝ се аленеят. Тя е тъй хубава с черната луничка на бузата си! Люцкан се вглежда в нея и поглъща всичко с погледа си и не толкоз за себе си: всяка подробност за настроението ѝ, за изгледа ѝ, за тоалета ѝ, за думите, които ще каже – всичко той ще трябва да запомни добре. Защото инженерът беше вече на разходка по шосето, той щеше да го намери там и, както всякога, надълго щяха да приказват.

Така биваше всеки делничен ден. В града кипеше трескава работа. Улиците бяха задръстени от коли, всички магазини бяха отворени, около изложената навън стока се трупаха многобройни групи селяни. По всички посоки тичаха и се разминаваха хора, тъй унесени в грижите си, че не сварваха дори да се поздравят, нямаха време да се спират и само отдалеч и високо разменяха по някоя дума. И сред кипежа и глъчката на тая навалица, сред която звънтяха пари, правеха се шумни пазарлъци, прехвърляха се стоки от една ръка в друга – нещо странно беше нечаканото появяване на Люцкана. Той върви бавно и тържествено по средата на улицата, таблата му е пълна с цветя, усмихнат е и доволен. Никой не мислеше да купува. Люцкан никого и не канеше. Като че неговата работа беше не да продава, а само да разнася тия цветя – вдъхновена някаква лития на хубавия слънчев ден, на младостта и на любовта.

Източник: Йордан Йовков. Събрани съчинения в шест тома. Том 2. София: Български писател, 1976.

nořeni do svých starostí, že se ani nezdravili, neměli čas se pozastavit a aspoň z dálky prohodit slůvko. A ve vířavě a hukotu toho davu, v němž cinkaly peníze, hlučně se obchodovalo, přehazovalo se zboží z ruky do ruky – se nečekaně zjevil Ljuckan. Pomalu a slavnostně kráčel prostředkem ulice, podnos plný květin, s úsměvem a spokojený. Nikdo od něj nechtěl koupit. Ljuckan ani nikomu nenabízel. Jako by jeho práce nebyla ty květiny prodávat, ale jen je roznášet – jako radostné procesí krásného slunečného dne, mládí a lásky.

přel. Jana Georgievdv

Яна Георгиева е завършила успешно магистърските програми по специалностите „Българска филология“ и „Транслатология – френски език“ във Философския факултет на Карловия университет. Понастоящем е докторант с профил „Славянска филология“ към катедра „Южнославянски и балканистични изследвания“ в същия университет. Научните ѝ интереси са в областта на превода, лексикологията и лексикографията.

Яна Георгиева

Йордан Йовков (1880 – 1937)

Йордан Йовков

Йордан Йовков е роден на 9 ноември 1880 г. в Жеравна. Основното си образование получава в родното си място и в Котел (1895). Завършва гимназия в София (1900). След дипломирането си живее в Добруджа, където е семейството му. Завършва школата за запасни офицери в Княжево (1902 – 1904 г.). По това време публикува първото си стихотворение – „Под тежкия кръст“, във в. „Съзнание“. В началото на 1904 г. се записва в Юридическия факултет на Софийския университет, но смъртта на баща му осуetyа планове му.

Първата си белетристична творба – „Овчарова жалба“, публикува в списание „Просвета“ през 1910 г. От есента на 1904 г. до мобилизацията си през 1912 г. учителства в различни добруджански села. Йордан Йовков участва в Балканската и Междусъюзническата война като командир на рота в 41-ви пехотен полк. През юни 1913 г. е ранен по време на битката край Дойран.

След войните Йовков се установява в София и работи като редактор на списание „Народна армия“. Назначен е за библиотекар и редактор на списание „Преглед на Министерството на вътрешните работи и народното здраве“. През 1915 г. е отново мобилизиран и изпратен в град Ксанти, а година по-късно е командирован в редакцията на списание „Военни известия“. След окупирането на Добруджа след края на Първата световна война Йовков минава нелегално границата и се установява във Варна,

където е учител до есента на 1920 г., когато е назначен в българската легация в Букурещ. През 1920 – 1927 г. е редовен сътрудник по печата. Последните 10 години от живота му са много изтощителни за него и това съсипва здравето му. През есента на 1937 г. е опериран по спешност в Католическата болница в Пловдив, където умира на 15 октомври 1937 г.

Годините, прекарани на фронта, рефлектират в творчеството му. Най-значимите военни творби на Йовков излизат през 1917 и 1918 г. в два тома „Разкази“. Творчеството му включва също така „Последна радост“, „Старопланински легенди“ (1927), „Вечери в Антимовския хан“ (1928), „Женско сърце“, „Ако можеха да говорят“ (1936), романа „Чифликът край границата“, „Приключенията на Гороломов“ (незавършен роман), драмите „Албена“, „Боряна“, „Обикновен човек“ и комедията „Милионерът“.

Бялата лястовица

Бяла лястовичка – мислеше си той. – Има ли я!

„По жицата“, Йордан Йовков

Топъл есенен ден, натежал от аромати, цветове и спокойствие. Слънцето не бърза да се сбогува с лятото. Нека изпрати гостенчетата, че после ще отстъпи място на ветровете и дъждовете. Стрелкат се лястовички: време им е. Неволно вдигам поглед към телеграфните жици. Къде ли е? Ще я видя ли – нея, бялата лястовичка на големия български разказвач Йордан Йовков? А каручката с мършавото конче, водено от висок селянин, в търсене на последна надежда – бяла лястовица?

Бяла лястовичка съществува в природата, макар и много рядко – като изключение. И може би затова се е появило поверие, че носи изцеление на болните, ако я видят. Чрез своя разказ великият Йовков я превръща в символ на надеждата. Вярата в нейното съществуване и целебната ѝ сила води Гунчовото семейство по прашните добруджански пътища.

Мисълта ми ме отвежда там, където Моканина е запладнил стадото си и прави цървули от нещавена волска кожа. Един обикновен есенен ден и един трогателен разказ; едно нещастно семейство и много лястовички, накацали по телеграфните жици. Тихият глас на Гунчо разтърсва душата на стария овчар. Той вдига поглед към жиците и търси сред черните лястовички една бяла. Защо тази история е толкова завладяваща? Защо разказът се е превърнал във визитна картичка на Йордан Йовков? Сигурно защото е свързан със семейни ценности като любов и грижа, отговорност и всеотдайност. Обикновени хора се срещат случайно, доверяват се един на друг и срещата им се превръща в нещо необикновено – тъжно и същевременно много красиво. Една мъка е споделена, една болка е разбрана и една лъжа, родена спонтанно, не нанася вреда. И в основата на всичко това е една, може би несъществуваща, бяла лястовичка. Каква сила притежава бялата

лястовичка! Малка птичка – в шепа можеш да я вземеш, а силата ѝ е огромна. Хванала е в човчицата си надеждата и бърза да я отнесе там, където някой е изгубил всичко и отчаянието е взело връх. Ще даде надеждата, ще отнеме мъката и ще полети към други краища и други хора, които очакват да я зърнат. А мисълта за нея ще се притаи в сърцето на болния и ще лекува душата му. И когато това се случи, той ще може да разбере чуждата болка и ще се опита да я облекчи, както Петър Моканина – чрез една лъжа, но изречена бащински, с много топлина.

По света има радост и тъга, здраве и болест, както светъл ден и тъмна нощ. Ние сме този свят: смеем се, плачем, тъгуваме, надяваме се. Не би могло да бъде другояче – просто живеем – било то както искаме, или както не бихме искали. И за да превъзмогнем това, което е против волята ни, и когато сме изчерпали своите сили и не сме успели да се справим, може би ще вдигнем поглед към телеграфните жици, за да потърсим бяла лястовичка. И ако я открием, може би ще се вгледаме внимателно: дали носи в човката си надеждата, от която имаме нужда и която бихме споделили с другите.

Така непосилният ни товар ще стане по-лек, болката – по-слаба, крачките – по-твърди, пътят – по-кратък. Разказът на Йордан Йовков вълнува, покорява, учи на мъдрост и доброта – иска ти се да го четеш отново и отново. И всеки път търсиш с поглед бялата лястовичка, кацнала върху телеграфните жици. Понякога може да е скрита сред множество черни лястовички, но е там. Трябва да я потърсиш не само с очите си, но и със сърцето си. И ще я откриеш: „бяла такава, бяла“. А тя кротко ще стои и ще чака да поискаш помощ от нея. Защото мисията ѝ на Земята е да помага: да окуражава отчаяните, да вдъхва надежда на обезнадежените. А светът е такъв, че винаги ще има нужда от бяла лястовичка: от доброта, съпричастност и човеколюбие, от обич в сърцето и най-много – от надежда. С нея могат да се превъзмогнат изпитанията, за да продължим живота си по-силни, по-мъдри, по-сплотени. И ако това се случи, значи малката бяла лястовичка притежава необикновена сила. Да повярваме в нея!

Пламена Светославова Петрова
XI клас
БСУ „Д-р Петър Берон“
гр. Прага

Пламена Петрова е родена в гр. Плевен. От 2012 г. учи в БСУ „Д-р Петър Берон“, гр. Прага. Понастоящем завършва XI клас. Интересите ѝ са насочени към изобразителното изкуство и народните танци. Участвала е в редица международни и национални литературни конкурси: „Стефан Гечев“ (Държавна агенция за българите в чужбина), „Аз съм българче“ (Асоциация „Тангра“), „Велики Преслав – история на цял един народ“ и др. През 2014 г. с есето си „Моята България и моят свят“ печели специалната награда на Държавната агенция за българите в чужбина, а през 2019 г. е отличена за стихотворението си „Велики Преслав“.

Пламена Петрова

Успешно представяне на български студенти в конкурс по превод

Тази пролет софийската бохемистика имаше повод за голяма радост. Две студентки от специалността Славянска филология с профил Чешки език и литература на Софийския университет бяха отличени в Международния преводачески конкурс за чуждестранни студенти, който се провежда за пета поредна година.

Организатори на конкурса са Представителството на Генералната дирекция за преводи на Европейската комисия в Чешката република и Институтът за езикова и професионална подготовка при Карловия университет в Прага. Формата на конкурса е нетрадиционна – той се провежда онлайн, а участниците трябва в рамките на два часа да преведат от родния си език на чешки публицистичен текст на актуална тема. Тази година в конкурса взеха участие 75 студенти от 14 държави – България, Полша, Унгария, Словения, Италия, Япония, Китай, Египет и др., както и чешки чуждестранни студенти. Участниците превеждаха от 18 различни езика. На 18 май по време на излъчване на живо в YouTube бяха обявени имената на победителите в конкурса. За наша огромна радост с първа награда тази година журито оцени четвъртокурсничката Гергана Драгоева. Студентката в трети курс Пепа Димитрова пък получи почетна грамота. Обявяването на резултатите беше част от уъркшоп, на който участниците в конкурса се срещнаха онлайн с изтъкнати чешки преводачи, езиковеди, редактори – хора, за които работата с магията на словото е ежедневие.

Успехът на нашите момичета съвсем не е случаен. Зад него стои усилена работа и огромна всеотдайност. Участничките отбелязват, че подготовката в Софийския университет и специално упражненията по превод с чешката лекторка Ева Коваржова много са им помогнали за достойното представяне в конкурса. Тази година текстът за превод беше със заглавие „Молдовски мем герои насърчават солидарността по време на кризата с COVID-19 с пародия на песен от Евровизия“. Според Гергана Драгоева текстът, макар и доста труден, е много подходящ за такъв тип конкурс. „Точно с такъв тип

превод всъщност се занимаваме в университета с години, а аз лично съм карала такъв курс и в Масариковия университет, това определено ми помогна като опит“ – споделя тя. „Текстът за мен беше труден, но подходящ за състезанието – съгласява се и Пепа. – Това, което ме затрудни най-много, бе фактът, че до този момент не бях превеждала за време и не успях да изпирам всички детайли, на които иначе бих отделила повече внимание. Въпреки това, успях да предам текста навреме и да създам завършен превод, което бе основната цел“. Преводът за време наистина изисква специални умения и може да бъде предизвикателство за далеч по-опитни преводачи. Затова успехът на двете студентки от Софийския университет наистина заслужава да бъде оценен.

„Бях страшно изненадана от резултатите, тъй като всъщност се включих не толкова от амбиция, колкото от желание за някаква промяна, за някакъв смисъл, който беше започнал да ми се изплъзва в пандемичните условия.“ – споделя победителката Гергана Драгоева. Журито определя превода ѝ като гладък и звучащ естествено на чешки език, като че направен от носител на езика. А каква по-голяма награда от тези думи!

Пепа Димитрова също е доволна

от представянето си. „Изненадах се, даже много, защото записвайки се за участие, изобщо не съм си представяла, че мога да попадна сред най-добре представилите се. Но изненадата, разбира се, беше приятна и ме мотивира да участвам, живот и здраве, и следващата година“ – казва тя.

И двете момичета мечтаят за докторантура – в България или в Чехия. Гергана Димитрова вижда бъдещето си в преводаческата или издателската дейност, макар че не изключва и възможността за професионална реализация в друга сфера. „Особено ме влече преводът на художествена литература, най-вече на проза, но в последно време и на поезия“ – казва тя. Пепа Димитрова също споделя, че с удоволствие би работила като преводач. По-изкушена е от прозата, но би искала да събере опит и в областта на устния превод. „Много е възможно и да завия в съвсем различна посока от хуманитаристиката – казва тя, – но едно знам със сигурност и това е, че чешкият език и култура винаги ще ме съпровождат, с каквото и да реша да се занимавам“. Да повярваш, че можеш, е първата стъпка за успешна професионална реализация. Ние пожелаваме на Гергана и Пепа успех!

Д-р Десислава Вилимовска

Гергана Драгоева е на 24 години, от София. Свободното си време обича да прекарва в планината. Зареждат я дългите пътувания, стрелбата с лък и комуникацията с животни.

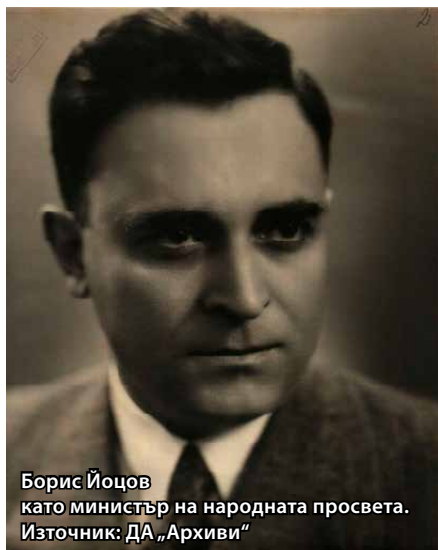
Пепа Димитрова е на 21 години, от Поморие. През свободното си време обича да чете и да пътува. В последно време е изкушена от кулинарията, в частност от хлебарството.

Гергана Драгоева (вляво) и Пепа Димитрова

75 години от трагичната смърт на професор Борис Йоцов (1894–1945)

Допреди 30 години малцина знаеха кой е Борис Йоцов. Подобно на много други български интелектуалци, той става жертва на следвоенната политическа конюнктура. В продължение на половин век името и творчеството на известния български учен славист и университетски преподавател по славянски литератури тънат в забрава и остават напълно непознати за няколко поколения студенти.

Борис Йоцов
като министър на народната просвета.
Източник: ДА „Архиви“

Детство, семейна среда и образование

Борис Йоцов е роден на 8 февруари 1894 г. в град Враца в семейството на родолюбиви българи – единият му чичо е бил съмишленик на Христо Ботев, другият – опълченец в Руско-турската война (1877–1878), баща му е участвал като доброволец в Сръбско-българската война (1885), а брат му загива на фронта по време на Първата балканска война (1912–1913). В периода 1913–1916 г. той следва славянска филология в Софийския университет. Сред преподавателите му в университета са проф. Иван Шишманов, проф. Боян Пенев и д-р Кръстьо Кръстев. След Първата световна война Б. Йоцов учи и право (1918–1920), известно време работи като учител в Първа и Трета софийска мъжка гимназия.

Първи стъпки в литературата

Още като гимназист Б. Йоцов проявява заложените си на литератор. По време на следването си (1912–1919) той публикува и първите си стихове в списанията „Съвременна илюстрация“, „Бисери“, „Българска сбирка“, „Слънце“ и „Листопад“, във вестниците „Дневник“, „България“ и „Вечерна

поща“, поощряван от писателите Стилиян Чилингиров и Антон Страшимиров. Б. Йоцов проявява своя интерес към българската поезия чрез публикациите си, посветени на български поети (Добри Чинтулов, Христо Ботев, Димчо Дебелянов, Петко Р. Славеиков, Пенчо Славеиков и др.) и на българския героичен епос.

Славистът Борис Йоцов

В периода 1923–1926 г. Борис Йоцов подготвя и защитава своя докторат в Карловия университет, посветен на творчеството на чешкия поет Отакар Мокри. Престоят му в Прага слага началото на тесните му контакти с чешкия славист проф. Йозеф Пата. Своеобразно признание за научните качества на Б. Йоцов от страна на чешкия и словашкия академичен свят е избирането му за дописен член на Славянския институт към Чешката академия на науките (1930), за член на Чешкото кралско общество на науките (1938), на Словашката академия на науките „П. Й. Шафарик“. Неговата солидна подготовка като славист се допълва и от специализациите в Братислава, Виена, Варшава и

Краков през 1927 г. Наред с това той е участник във всички международни конгреси по славистика, първият от които се провежда в Прага през 1929 г. Членството му в българския ПЕН-клуб е своеобразно признание на качествата му на литератор. Проф. Боян Пенев е човекът, който дава тласък на научната кариера на Б. Йоцов и има най-голяма заслуга за оформянето му като преподавател, учен и изследовател по славянски литератури. През 1926 г. Б. Йоцов е назначен за асистент в Катедрата по българска и славянска филология. Оттук нататък започва неговото бързо израстване в академичната йерархия – през 1929 г., т. е. две години след смъртта на проф. Боян Пенев, се хабилитира. Само три години по-късно по предложение на Михаил Арнаудов е избран за дописен член (член-кореспондент) на БАН. През същата година (1932) става извънреден, а през 1935 г. редовен професор в Софийския университет. През академичната 1935/1936 г. Борис Йоцов е декан на Историко-филологическия факултет, а в продължение на близо десет години (1935–1944)

Министърът на народната просвета Борис Йоцов, директорът на Народния театър в Скопие Стоил Стоилов и драматичният ансамбъл (1941–1944), ДА, Скопие (DARM)

ръководи Катедрата по българска и славянски литератури в Софийския университет. Своите качества на администратор той проявява и като директор на Народния театър (1936–1937).

През 20-те и 30-те години на миналия век Борис Йоцов се оформя и утвърждава като изследовател на славянските литератури, по-специално на българската, сръбската, чешката и полската. Той посвещава своите научни трудове и на личности от Българското възрождение като Паисий Хилендарски, Нешо Бончев, Петър Берон, Георги С. Раковски, Любен Каравелов. Голяма част от неговите научни публикации са поместени на страниците на популярните тогава списания „Златорог“, „Листопад“, „Български преглед“, „Македонски преглед“ във вестниците „Мир“ и „Литературни новини“ и др. Своето славянофилство Борис Йоцов проявява и в обществения живот, чрез участието си в дейността на редица славянски организации. Той е подпредседател на Славянското дружество в България (1936–1944), член на Лужишко-сръбското дружество, на Дружеството на руските писатели и публицисти в България. Известният български славист има голям принос в развитието на българо-чехословашките връзки през междувоенния период както чрез членството си в дружествата Българо-чехословашка взаимност и Чехословашко-българска взаимност, така и чрез публикациите си, пос-

Проф. Борис Йоцов пред Народния съд

Снимка: архив

ветени на българо-чешките културни връзки („Братя Миладинови в Чехия“, „И. В. Фрич и Васил Друмев“, „Йозеф Добровски в България“) и на личността на първия чехословашки президент Томаш Гариг Масарик.

Борис Йоцов в българския политически живот по време на Втората световна война

В края на 30-те години Борис Йоцов и Богдан Филев започват да издават списание „Родина“, посветено на българския национален въпрос. Сътрудничеството между двамата впоследствие се пренася и в политическата сфера. През 1940–1942 г. Борис Йоцов е главен секретар, а от април 1942 до юни 1944 г. министър на народното просвещение в кабинетите на Богдан Филев и на Добри Божилов. За този сравнително кратък период, и то в условията на война, Борис Йоцов прави немалко в областта на средното и висшето образование – по негово предложение са приети законопроекти за откриване на отдел по фармация и зъболекарство към Медицинския факултет; за взаимоспомагателните каси на учениците; за признаване дипломите на завършили в чужбина лица; за строеж на читалища и др. Именно работата му като министър слага трагичен отпечатък върху неговата съдба след Втората световна война. Борис Йоцов е арестуван и на 1 февруари 1945 г. е осъден на смърт от Първи върховен състав на Народния съд. Присъдата не подлежи на обжалване и е изпълнена още

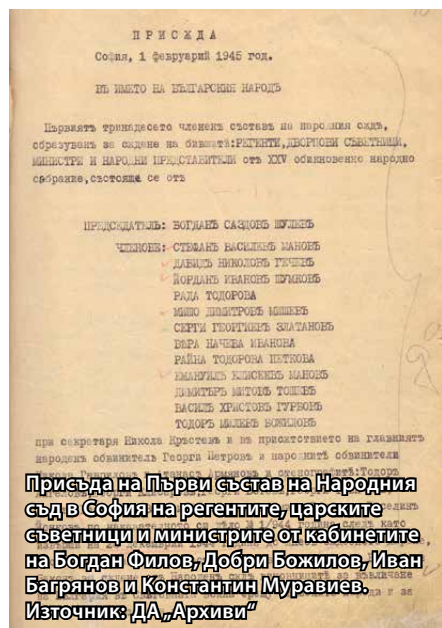
същата нощ в района на Централните софийски гробища.

Личността на Борис Йоцов в годините на тоталитарния режим (1945–1989)

И след трагичната си смърт Борис Йоцов не престава да бъде обект на нападки не само като участник в политическия живот на България по време на Втората световна война, но и като учен. През 1949 г. той е заклеямен в българския периодичен печат като „псалмопевец на фашизма в политиката, който завърши живота си позорно като фашистки министър, осъден от народа за своите гнусни противонародни дела“, и който се бори открито за „модернизъм в изкуството, космополитизъм, идеализъм“. Видният български славист е обвиняван, че е искал да превърне българската литература в „модерна, европейска, космополитична, прометеувска“. Няколко десетилетия по-късно известният български литературовед Георги Цанев също се изказва доста злостно за него: „кариерист“, „амбициозен“, „завистлив“ и „лош човек“. Името на Борис Йоцов потъва в забвение; то не се среща в нито една енциклопедия, издадена след 1944 г. Големият български учен славист е реабилитиран посмъртно чак през 1996 г., когато Върховният съд на Република България отменя присъдата му.

Д-р Красимира Мархалева

по материали от НБКМ
и Славянската библиотека в Прага

Присъда на Първи състав на Народния съд в София на регентите, царските съветници и министрите от кабинетите на Богдан Филев, Добри Божилов, Иван Багрянов и Константин Муравиев. Източник: ДА „Архиви“

Огънят и морето каляват вярата в Черноморец

Местният храм е истинско чудо, като се има предвид трудната му история

Църквата е построена през 1858 г.

Попаднахме там за първи път преди няколко години – всичко се беше обърнало с главата надолу и някой ни посъветва да идем, да потърсим отец Стилиян. Пристъпихме с натежали крака, но с всяка своя дума свещеникът отместваше сянката, която се беше настанила над главите ни. И така разговорът се отпечата някъде дълбоко в нас, разпали ни за живот. И ето ни отново в храма „Свети Никола“ няколко години по-късно – този път дворот е пуст, вратата към църквата обаче е отворена. Вътре греят свещички, а топлина създават и иконите. Просто място да намериш себе си.

Но за да съществува, е проверено буквално от огъня! **През 1995 г. в Божия дом избухва голям пожар**, който поврежда сериозно сградата. Трагедията е огромна, макар че веднага се набива на очи знак буквално от небето. Оцеляват едва няколко реликви, като сред тях обаче е и евангелие и икона на свети Никола. Така че местните запретват ръкави и се захващат да ремонтират обиталището и да го превърнат в място за поклонение пред светеца. Двайсетина години по-късно идва нов удар. През 2014 г. от храма са откраднати мощи на свети Николай

Мирликийски и свети Спиридон. Но с годините и това нещастие е забравено, а сега в храма цари живот, който трудно може да се види на много други места и дори в манастири. Изградена е и нова камбанария, но всъщност разходката ни из това чудотворно място едва сега започва...

Още портата е като вход към един по-различен свят – пристъпиш ли през нея, сякаш попадаш на специално място. Усещането е все едно изведнъж пред зора ни се е разпростряла Райската градина. Ненаправно

на много места може да прочетете, че **църквата „Св. Никола“ има най-красивата градина у нас**. Сред растенията в нея са например орхидеи, блатен ирис, разбира се, много рози или пък мушката... Има обаче и киви, лимонови дръвчета и дори райска ябълка. *Хармонията сякаш напомня какво е най-важното за една душа – да чувства любов и топлина!* Има и живи твари – много сухоземни костенурки, номерирани като... болиди от Формула 1 и щъкащи из зелената трева. Съзряхме още и църковните кокошки, все от сой, а пък петлите им бурно приветстваха нашето идване!

Трябваше обаче да се завърнем за трети път, за да попаднем в още едно от чудесата на храма. Този път пристъпихме през райската порта точно на Задушница – поздравихме нашите приятелки, костенурките, и тръгнахме по една от пътеките в двора. Тя ни изведе до мъничък параклис, който сякаш беше преддверие на нова тайна. Така се и оказа, защото всъщност влизайки в него, човек попада в **чудотворното аязмо** или малкото свещено изворче на храма. Казват, че от него тече жива вода, като има и предания за излекувани и прогледнали. Самата вода извира на 50 м под морското ниво, което само по себе си е уникално, защото брегът е на един хвърлей

За градината казват, че е най-хубавата в България

разстояние.

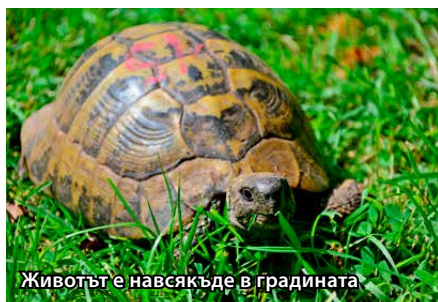
И тук си личи на всеки сантиметър любовта и смирението, с което е изграден **параклисът, наречен на свети Пантелеймон Лечител** – навсякъде из мъничката постройка е изографисана риба, един от древните символи на християнството. Покрай светците има и безценни напътствия, които лекуват душата. Така и водата е жива, и думите, които улавя погледът ни по стените. Отказваме се да ловим с фотоапарата иконостаса или някоя от иконите в самия храм. Вътре свещичките озаряват ликове и на посетители, и на небесни покровители. Хората си припомнят своите близки, които вече са Отвъд. Уловените пламъчета полагаме в сърцата си и тръгваме по слънчевите улици на Черноморец.

Параклисът, който крие чудотворното аязмо

Водата извира 50 м под морското ниво

Животът е навсякъде в градината

Между другото, преди няколко години местните се опитаха да иницират дори сменяне на името на градчето – само допреди 70 години, още селце, населеното място се казва именно Свети Никола. Затова и култът към светеца е буквално на всяка крачка, при това с право. Следи от почитта има и на най-неочаквани

места, между къщите, които крият и наследство от вековете... Например **старата звънарна отпреди 160 години** – тя огласяла от хълмчето целия бряг при създаването на храма „Свети Никола“ през 1858 г. Когато после се разхождаме между лодките по пристанището, мъничка табелка привлича вниманието ни. Указва всъщност посоката към **параклис върху морските скали** – тръгваме по тях и наистина, съвсем скоро се озоваваме пред нов символ на вярата, този път сякаш колкото черупка, но пък на най-хубавото място. Трудолюбива ръка го е изградила, посветила го е на Божията майка, а е добавила и надпис, че е „за всички, които говорят с морето“. И наисти-

Старата камбанария

Параклисът на морските скали

на, то се ширва пред погледа, така че в нас да остане само усещане за щастие – за щастие и светлина. Две неща, които идват, когато я има вярата. А на това място със сигурност може да я откриете – в Черноморец.

Две поучения от параклиса „Свети Пантелеймон“

Добротата отваря вратата на рая, смирението въвежда вътре, а любовта показва Бога. Възстановяването на нарушеното равновесие между Бог и човек в резултат от нашата греховност се нарича чудо!

Красимир Проданов

Снимки Деница Проданова

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Почтенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 2201279334/2010 или по пощата на адрес: o.s. Vazražďane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:
o.s. Vazražďane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu
Facebook: Bulgari Vazražďane

Български брой 2/2020

Издатель:

Гражданско сдружение „Възраждане“, „Вочелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархалева, Красимир Проданов

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Луиза Станева, Здравка Славова, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, Евгения Бернщайн, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Иво Ангелов

Дизайн: Владислав Цонев

Година 19, брой 2/2020

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопиран или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazražďane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 2/2020

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XIX

Periodicitá: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 2/2020

Evidenční číslo: MK ČR 13282

Vydavatel: Vazražďane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

„Българи“, списание за българите в Чехия

Български

„Възраждане“ „Българи“ Абонамент Фото галерия Връзки

Архивни броеве

- 2005 година
- 2006 година
- 2007 година
- 2008 година
- 2009 година
- 2010 година
- 2011 година
- 2012 година
- 2013 година
- 2014 година
- 2015 година

„Българи“ 2015, брой 1
„Българи“ 2015, брой 2
„Българи“ 2015, брой 3
„Българи“ 2015, брой 4
„Българи“ 2015, брой 5-6

Списание „Българи“ 2015, брой 5-6

Разгледай списанието по рубрики - Съдържание:

Българската общност

- Музикален празник в Рудолфинум
- Среща с Елена Радичева | Колела в Неделното училище в Бърно
- Колела в училище „Възраждане“
- VII-Вълшебна Колела в училище
- Алентен клипът в запа „Мартину“
- „Съединението прави силата“
- Симони Симонс | един достоен българин
- Ансамбъл „Пирин“

Годишнини

- Връщането на Южна Добруджа на България
- Георги Косеванов
- Забравеният полет на българските правителства

Пътешествия и разходки

- Разходка в парка Пухоние
- Музей за история на изкуството във Виена
- Киото – културната столица на Япония
- Хирошима – градът-феникс

Култура

- Асен Блатенки: Аз съм един щастлив човек!
- Писмо до Юнечко от Прага
- Стефана Мутаfoва
- Прозорещ към душата на художничката Мила Мигчева
- Български работи
- Христина Мирчева – поезия
- Фолклорът е във всеки българин
- Чулеса без начал и без край
- Софийският международен конкурс „Лирични гласове“
- За един нео-фолклор въпрос
- Пловдив – европейска столица на културата 2019 г.

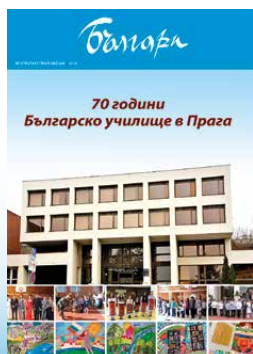
Българо-чешки връзки

- Как се пише и превежда постмодерен роман

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.bulgari.eu Facebook: Bulgari Vazrazhdane

Бележка на редакцията

В приложението „70 години Българско училище в Прага“ на списание „Българи“ от 2019 г. на стр. 3 в карето „Учителски колектив през учебната 2019/2020 г.“ е непреднамерено пропуснато името на дългогодишната и уважавана учителка от начален етап Валерия Кунова Тошева.

Снимки на стр. 39: Мария Захариева

На стр. 40: Обичам книгите. Рисунка на ученичката от БНУ „Възраждане“ Ванеса Господинова.

Премиерът Андрей Бабиш пред паметника на падналите за свободата на Прага българи

Председателят на Сената Милош Вистърчил поднася венец

Венец от министъра на отбраната на Чехия Лубомир Метнар

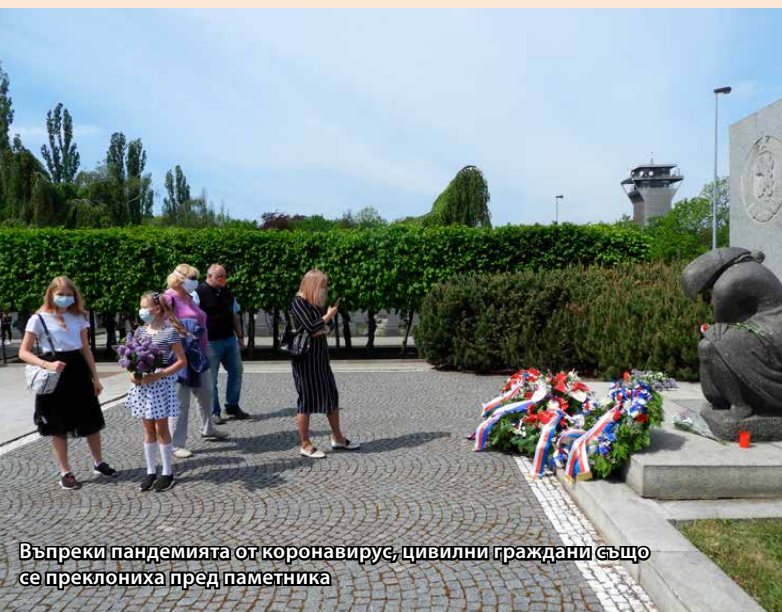

Министър Лубомир Метнар и началникът на Генералния щаб на армията на Чешката република армейски генерал Алеш Опата почитат загиналите за свободата на Прага българи

Поднасяне на венци пред мемориала на падналите за свободата на Прага българи

На 8 май 2020 г. във военния арел на гробищния парк „Олашани“ в Прага бяха поднесени венци и цветя в памет на загиналите през Втората световна война.

Пред мемориала на падналите за свободата на Прага българи венци поднесоха лично премиерът на Чешката република Андрей Бабиш, председателят на Сената – Горната камара на Парламента Милош Вистърчил, министърът на отбраната на Чехия Лубомир Метнар и началникът на Генералния щаб на армията на Чешката република армейски генерал Алеш Опата. Венец бе положен и от името на Президента на Чешката република Милош Земан и от Чешкия съюз на бойците за свобода. На 7 май венец поднесе и посланикът на Република България в Чешката република Йордан Първанов. На 9 май паметта на загиналите българи почете с венец и Чешката социалдемократическа партия. Цветя бяха поднесени и от сдружение „Възраждане“.

Въпреки пандемията от коронавирус, цивилни граждани също се преклониха пред паметника

Венец поднесе и посланикът на Република България в Чешката република Йордан Първанов

